

Rapport nr. 02/05

Strategiplan for jordbruk i Hedmark

Innspill fra Nord-Østerdal

FYLKESMANNEN I HEDMARK

Landbruksavdelingen

Parkgt. 36 - 2317 Hamar

Telefon 62 55 10 00 – Telefaks 62 55 12 01

Rapport

Tittel: Strategiplan for jordbruk i Hedmark. Innspill fra Nord-Østerdal	Rapport nr.: 02/05
	Dato: Mars 2005

Forfatter: Tordis Fremgården	Antall sider: 55
Prosjektansvarlig: Anne Kathrine Fossum	ISSN-nr: ISSN 1503-285X
Finansiering: Innovasjon Norge, Hedmark Fylkeskommune, Fylkesmannen i Hedmark	ISBN-nr: ISBN 82-92424-18-0

Sammendrag:

Fylkesmannen i Hedmark skal i samarbeid med landbruksnæringa, kommunene, Hedmark Fylkeskommune og Innovasjon Norge utarbeide Strategiplan for jordbruk i Hedmark. Planen skal fokusere på verdiskaping, stimulere til utviklingsarbeid og peke ut ønskede strategier for å øke verdiskapinga i jordbruket i Hedmark. Den skal legges til grunn for utviklingsarbeidet i jordbruket i fylket.

Strategiplan for jordbruk skal vedtas av fylkestinget og fylkeslandbruksstyret.

Fylkesplanen skal baseres på innspill fra de fire regionene i Hedmark. Den foreliggende rapporten er innspillet fra Nord-Østerdal. Ei regional arbeidsgruppe med representanter fra næringsorganisasjonene i jordbruket, regionale fagmiljø, Regionrådet for fjellregionen og landbruksforvaltningen i kommunene har beskrevet utfordringer, muligheter, mål og strategier for jordbruket i Nord-Østerdal de nærmeste 10 åra. Dokumentet inneholder også en statusdel der utviklinga i jordbruket i Nord-Østerdal i perioden 1990-2003 er beskrevet.

Fylkesmannens landbruksavdeling har ledet planprosessen og fungert som sekretariat.

Mål for jordbruket i Nord-Østerdal:

Opprettholde antall driftsenheter og en variert bruksstruktur

Øke jordbruksarealet i drift med 1 %

Øke totalt antall beitedyr i utmark med 5 %

Opprettholde seterdrift og beitebruk i seterområdene

Øke produksjonen av mjølk, kjøtt og planteprodukter

Øke verdiskapinga gjennom nyskaping og foredling med 5 %

Øke aktiviteten i seterområdene

4 emneord: Strategiplan, jordbruk, verdiskaping, Nord-Østerdal

Referanse: Fremgården, Tordis (2005). Strategiplan for jordbruk i Hedmark. Innspill fra Nord-Østerdal

INNHOOLD

FORORD	4
INNLEDNING	5
Bakgrunn og formål	5
Avgrensning av planen.....	5
Overordnet målsetting for planarbeidet.....	5
Virkninger av planen	5
Organisering og gjennomføring av planarbeidet.....	5
JORDBRUKET I NORD-ØSTERDAL	7
Utvikling og status for jordbruket i Nord-Østerdal	7
Brukstall	7
Jordbruksarealer og arealbruk	8
Økologisk jordbruk	12
Husdyrhold	12
Seterdrift og utmarksbeite	16
Inntektsutvikling.....	17
Verdiskaping i jordbruket i Nord-Østerdal	18
Sysselsetting i jordbruket i Nord-Østerdal	20
Jordbrukstilnyttet virksomhet i Nord-Østerdal	21
Pågående prosjekter innenfor jordbruket i Nord-Østerdal	22
UTFORDRINGER OG MULIGHETER FOR JORDBRUKET I NORD-ØSTERDAL .	23
Viktige faktorer som påvirker utviklinga i jordbruket	23
Utfordringer for jordbruket i Nord-Østerdal	24
Muligheter for jordbruket i Nord-Østerdal.....	27
VISJON OG OVERORDNEDE MÅL FOR JORDBRUKET I HEDMARK	30
MÅL OG STRATEGIER FOR JORDBRUKET I NORD-ØSTERDAL	31
VEDLEGG	33

FORORD

Fylkesmannen i Hedmark skal i samarbeid med landbruksnæringa, kommunene, Hedmark Fylkeskommune og Innovasjon Norge utarbeide Strategiplan for jordbruk i Hedmark. Fylkesplanen skal baseres på innspill fra de fire regionene i Hedmark. Foreliggende rapport er Nord-Østerdals innspill.

Ei regional arbeidsgruppe har pekt på utfordringer og muligheter for jordbruket i Nord-Østerdal og har utformet mål og strategier for jordbruket i regionen de nærmeste 10 åra. Arbeidsgruppa har bestått av representanter fra næringsorganisasjonene i jordbruket, regionale fagmiljø, regionrådet og landbruksforvaltningen i alle kommunene i regionen. Rapporten er utarbeidet av den regionale prosjektgruppa på grunnlag av innspillene fra arbeidsgruppa. Prosjektgruppa har bestått av Thomas Engåvoll, Bondelaga i Nord-Østerdal, Arne Grue, Bonde- og småbrukerlaga i Nord-Østerdal, Henning Sandmæl, Sau- og geitavlslaga i Nord-Østerdal, Marit Gilleberg, Tolga kommune, Eva Tørhaug, Folldal kommune, Bjørn Gussgard, Folldal kommune, Hans Gjelten, Alvdal kommune, Toril Steien, Tynset kommune, Ylva Sneltvedt, Rendalen kommune/Tynset kommune, Viggo Wilhelmson, Rendalen kommune, Per Langøien, Os kommune og Gunnbjørn Trøan, Tolga kommune. I ei så stor og bredt sammensatt gruppe er det naturlig at det vil være uenighet om innholdet i planen på enkelte punkter. Landbrukssjef Ylva Sneltvedt har i den forbindelse bemerket at hun, med bakgrunn i dagens virkelighet og gjeldende nasjonale landbrukspolitikk som faktisk viser en reell nedgang i antall driftsenheter i landbruket, ikke kan stille seg bak den regionale målsettinga som handler om å opprettholde antall driftsenheter i regionen i et 10-års perspektiv (første del av mål 1 på side 29). Hun mener imidlertid at det er viktig å opprettholde en variert bruksstruktur i regionen.

Fylkesmannens landbruksavdeling har ledet planprosessen og fungert som sekretariat.

Tallene i statusdelen er hentet fra søknader om produksjonstilskudd i jordbruket og organisert beitebruk fra 1990-2003. Halvard Hofstad ved Fylkesmannens Landbruksavdeling har vært behjelpelig med å hente ut dataene og lage tabeller og grafiske framstillinger. Kapittelet om jordbrukstilknyttet virksomhet og pågående prosjekter i jordbruket i Nord-Østerdal bygger i stor grad på opplysninger fra forstudierapporten for Arenaprogrammet i fjellregionen.

Hamar, mars 2005

Thomas Engåvoll/s	Arne Grue/s	Henning Sandmæl/s
Marit Gilleberg/s	Eva Tørhaug/s	Bjørn Gussgard/s
Hans Gjelten/s	Toril Steien/s	Ylva Sneltvedt/s
Viggo Wilhelmson/s	Per Langøien/s	Gunnbjørn Trøan/s
		Tordis Fremgården (sekretær)

INNLEDNING

Bakgrunn og formål

Bakgrunnen for at fylkesmannen satte i gang arbeidet med Strategiplan for jordbruk i Hedmark ligger bl.a. i St.meld. nr. 19 (1999-2000), Om norsk landbruk og matproduksjon. Strategiplaner innenfor primærnæringa er også et av tiltakene i Regionalt Utviklingsprogram Hedmark 2003. Regionalt utviklingsprogram (RUP) er fylkesplanens handlingsdel og vedtas av fylkestinget. En strategiplan for jordbruket er viktig for å få til samordning og samhandling mellom de mange aktørene innenfor næringsutvikling i landbruket. En regional landbruksplan er også viktig fordi vedtaksmyndigheten i en rekke landbrukssaker nå er overført til kommunene, samtidig som det legges opp til et større handlingsrom for en lokal landbrukspolitikk.

Strategiplan for jordbruk skal stimulere til utviklingsarbeid innenfor jordbruket i Hedmark og peke ut ønskede strategier for å øke verdiskapinga i næringa. Planprosessen vil bidra til å sette jordbruk på dagsorden og skape en arena for jordbrukspolitisk diskusjon i fylket. Planen blir et viktig redskap for å synliggjøre næringa og dens betydning overfor storsamfunnet. Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Østlandsforskning har gjort ei analyse av sysselsettinga og verdiskapinga i jordbruket i de ulike kommunene i fylket, som følger som vedlegg til planen.

Strategiplan jordbruk har et 10-årsperspektiv.

Avgrensning av planen

Planen fokuserer på verdiskaping, mens temaer som arealforvaltning, jordvern, miljø, kulturlandskap og utmark ikke berøres direkte. Fylkesmannen har utarbeidet regionalt miljøprogram, og det er også laget eller vil bli laget strategier eller planer på flere av de andre områdene. Når det gjelder utmark, er den delen av utmarksutnyttelsen som baserer seg på jordbruksressursene en del av planen, mens for eksempel jakt og fiske ikke er tema for strategiplan jordbruk.

Overordnet målsetting for planarbeidet

Strategiplan for jordbruk skal være førende for utviklingsarbeid og virkemiddelbruk i jordbruket i Hedmark.

Virkn timer av planen

Den politiske forankringa skal sikres gjennom at fylkestinget og fylkeslandbruksstyret skal behandle og vedta planen. Strategiplanen skal tas hensyn til når det fattes politiske beslutninger som berører jordbruket, både på kommune- og fylkesnivå. Den skal være premissleverandør for de som deltar i prosessen og skal legges til grunn for det regionale utviklingsarbeidet i jordbruket i Hedmark. Planen vil være et viktig grunnlagsdokument ved utarbeidelse av andre planer som berører jordbruket i Hedmark, bl.a. de regionale strategiene for landbruksbasert næringsutvikling (bruk av BU-midlene og verdiskapingsprogrammene). Den skal også være det sentrale innspillet fra jordbrukssektoren for forvaltninga av fylkeskommunens regionale utviklingsmidler.

Organisering og gjennomføring av planarbeidet

Fylkesmannen har hatt hovedansvaret for utarbeidelsen av planen og har hatt sekretærfunksjonen både på fylkes- og regionnivå.

Ei styringsgruppe på fylkesnivå har hatt det overordnede ansvaret for styringa av prosjektet. I denne gruppa har det sittet representanter fra næringa, kommunene, Innovasjon Norge, Hedmark Fylkeskommune og fylkesmannen. Styringsgruppa har vedtatt en plattform der det er gitt føringer for hvordan planarbeidet skal legges opp. For å sikre engasjement i hele fylket ble det bestemt at innspillene til planen skulle komme fra de fire regionene i Hedmark. Planarbeidet i regionene har vært et samarbeid mellom næringa, kommunene og fylkesmannen. Det ble nedsatt ei arbeidsgruppe og ei prosjektgruppe i hver av regionene. Arbeidsgruppa har bestått av medlemmer oppnevnt av næringsorganisasjonene i de ulike kommunene og regionale fagmiljø. Det har vært gjennomført i alt fire arbeidsgruppemøter, der visjon og overordnede mål for jordbruket i Hedmark og status, utfordringer, muligheter og mål og strategier for jordbruket i regionen har vært diskutert. Som et verktøy i arbeidet med å utforme regionale mål og strategier ble arbeidsgruppa også bedt om å beskrive hvordan de mener at jordbruket i regionen vil se ut om 10-20 år. Framtidsbildet er tatt inn som vedlegg til rapporten. Prosjektgruppa har vært sammensatt av medlemmer oppnevnt av regionrådet og næringsorganisasjonene og kommunenes landbruksforvaltning. Prosjektgruppa har deltatt på og gitt innspill på arbeidsgruppemøtene. Den har også bidratt med lokalkunnskap om jordbruket og har gjort en del avklaringer og prioriteringer underveis. Gruppa har det overordnede ansvaret for innholdet i planen.

Styringsgruppa vil på grunnlag av innspillene fra de regionale prosessene utforme strategiplanen på fylkesnivå.

Det er opp til regionene sjøl om de vil legge planen fram for politisk behandling og om de ønsker å utarbeide en egen tiltaksplan på bakgrunn av fylkesplanen.

JORDBRUKET I NORD-ØSTERDAL

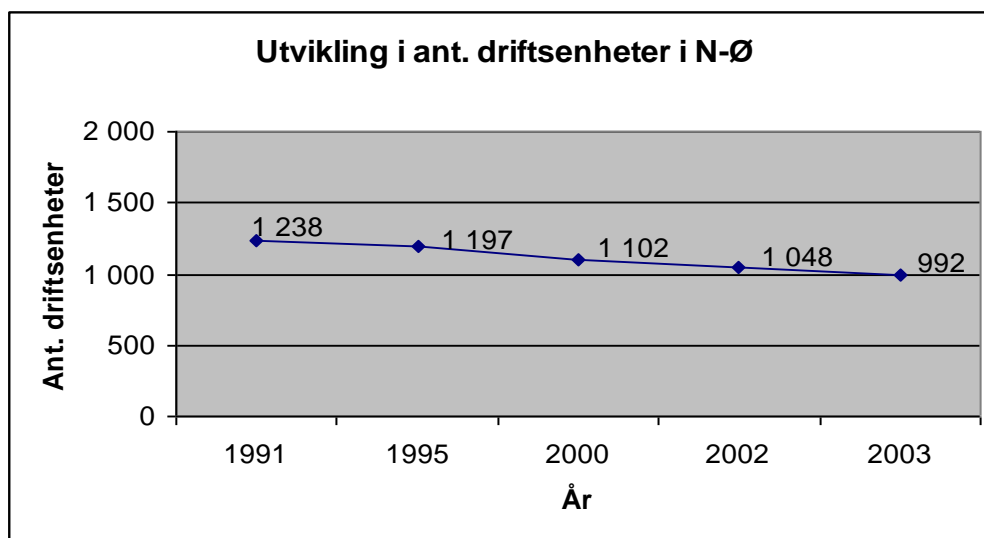
Nord-Østerdal har et typisk innlandsklima. På grunn av de store variasjonene i høyde over havet, topografi og geologi, varierer vekstbetingelsene mye mellom de ulike delene av regionen. Dette medfører at det er stor spennvidde både når det gjelder driftsformer og kulturlandskap. Mjølke- og kjøttproduksjon er de viktigste driftsformene i regionen. I Folldal, Tolga og Os dyrkes det nesten ikke noe annet enn grøtfor, mens vi i Rendalen har en betydelig kornproduksjon og en god del potetdyrking. Jordbruket i Alvdal og Tynset står mer i en mellomstilling. Hovedtyngden av mandelpotetproduksjonen i Norge foregår i Nord-Østerdal. De fleste landbrukseiendommene i regionen har både dyrket mark og en del skog- og utmarksareal. Jordbruksarealene består ofte av mange små og spredtliggende teiger. Utmarka er en viktig ressurs og på de fleste eiendommene drives det en eller annen form for utmarksnæring. Seterbruket har solide tradisjoner og bortsett fra i Rendalen er det fortsatt et aktivt seterbruk i distriktet.

Utvikling og status for jordbruket i Nord-Østerdal

I de følgende kapitlene er det tatt inn en del grafiske framstillinger og tall som viser utviklinga i jordbruket i Nord-Østerdal fra 1990-2003. Dataene er hentet fra søknad om produksjonstilskudd i jordbruket og organisert beitebruk. Fra og med søknadsomgangen i august 2002 ble det innført krav om registrering i merverdiavgiftsregisteret eller avgiftspliktig omsetning på minst kr. 30 000 for å være berettiget til produksjonstilskudd. Dette er en av årsakene til nedgang i antall aktive bruk etter 2000.

Brukstall

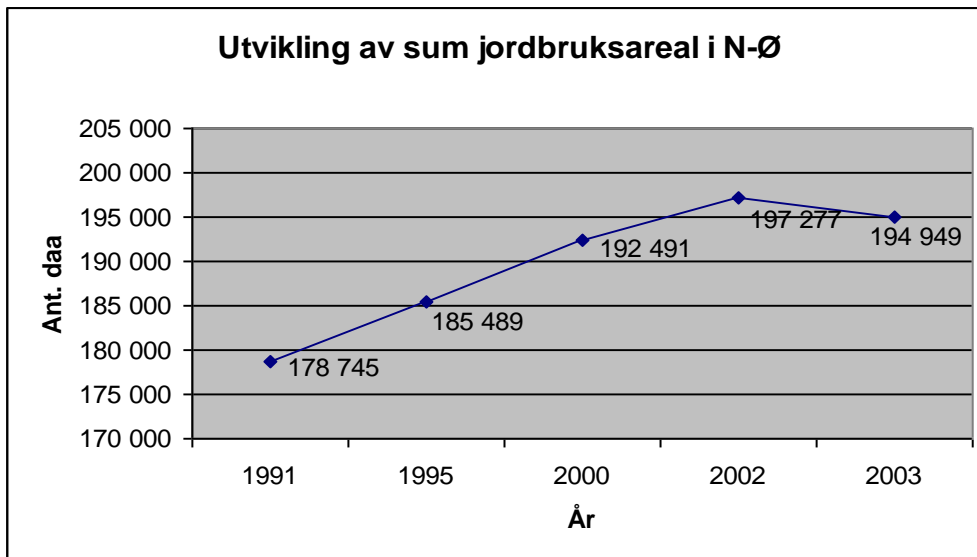
Tynset er den største jordbrukskommunen i regionen med 267 foretak som søker produksjonstilskudd og ca. 56 000 daa jordbruksareal i drift. Rendalen har færrest bruk i drift og minst jordbruksareal (105 bruk, ca. 21 000 daa dyrket). Bruks- og arealtall for de andre kommunene framgår av tabell 3 og 4. Fra 1991 til 2003 har det vært en reduksjon i antall bruk som søker produksjonstilskudd fra 1 238 til 992 bruk (- 246 bruk eller - 20 %). Relativt sett har nedgangen vært størst i Folldal (- 24 %) og minst i Tolga (- 15 %). Det har vært en større nedgang de siste åra enn på 1990-tallet, og siden 2000 har det blitt 110 færre søkere om produksjonstilskudd. Nedgangen i antall søkere er %-vis noe mindre i Nord-Østerdal enn for Hedmark fylke, der vi har hatt en reduksjon på om lag 1 500 bruk eller 25 % siden 1991.

Figur 1. Driftsenheter/foretak som søker produksjonstilskudd

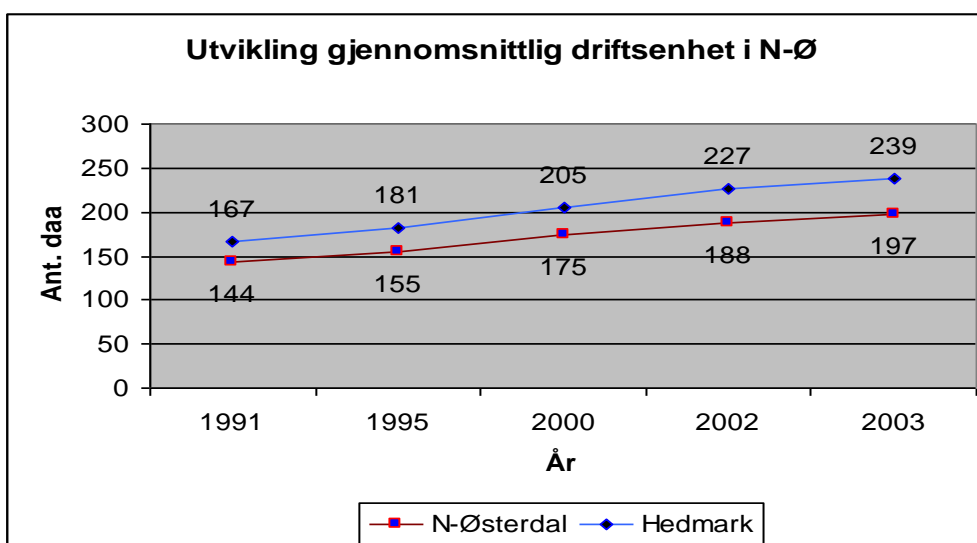
Jordbruksarealer og arealbruk

Jordbruksareal i drift har økt fra ca. 178 000 daa i 1991 til ca. 195 000 daa i 2003 (+ 9 %). I Hedmark har jordbruksarealet i samme periode økt med ca. 72 000 daa (+ 7 %). Det har vært lite nydyrking i Nord-Østerdal i denne perioden, og hovedårsaken til arealøkningen er at det i løpet av 1990-tallet ble mulig å søke om arealtilskudd til ugjødslet innmarksbeite. Fra 2002 til 2003 har det vært en liten nedgang i omsøkt jordbruksareal på ca. 2 300 daa i Nord-Østerdal. I Hedmark er nedgangen på ca. 11 000 daa. Strengere krav til å få godkjent areal som innmarksbeite er trolig en av årsakene til dette.

Figur 2. Jordbruksareal i drift

De foretakene som søker produksjonstilskudd i Nord-Østerdal hadde i 2003 et gjennomsnittlig jordbruksareal på 197 daa, mot 239 daa for Hedmark fylke. I 1991 var gjennomsnittsarealet henholdsvis 144 daa og 167 daa. Dette tilsvarer en økning i areal på ca. 36 % i Nord-Østerdal og ca. 43 % i Hedmark. Det er relativt små variasjoner i gjennomsnittsareal pr. foretak mellom kommunene i Nord-Østerdal. Snittet er størst i Tynset med 213 daa og minst i Alvdal med 170 daa.

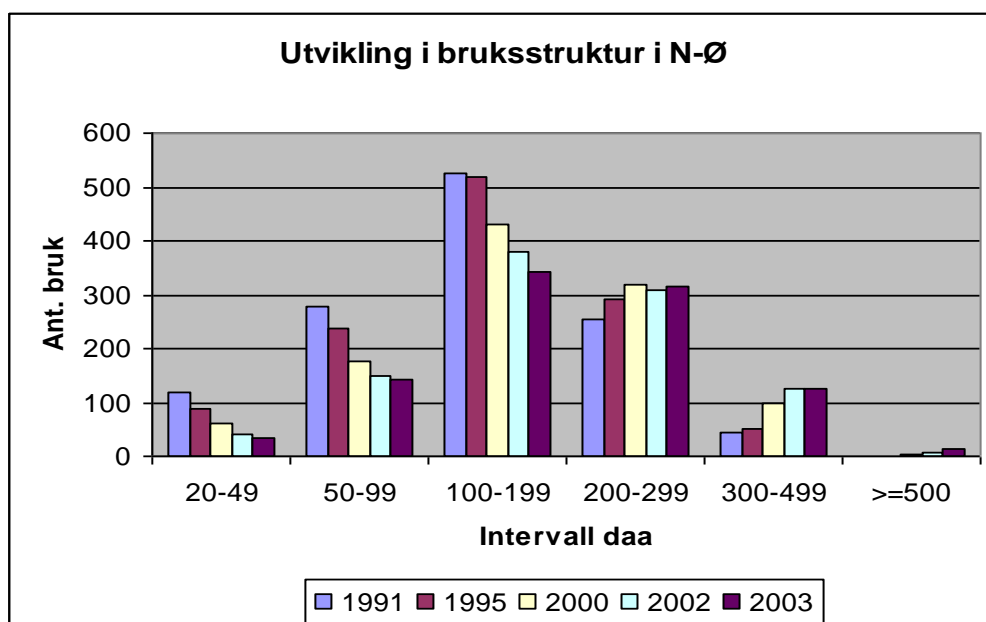

Figur 3. Areal pr. driftsenhet

Antall foretak under 300 daa som søker produksjonstilskudd har gått ned siden 1991 (- 340 bruk), mens det har blitt flere foretak over 300 daa. (+ 96 bruk). Fordelinga på de ulike arealgruppene var slik i 2003:

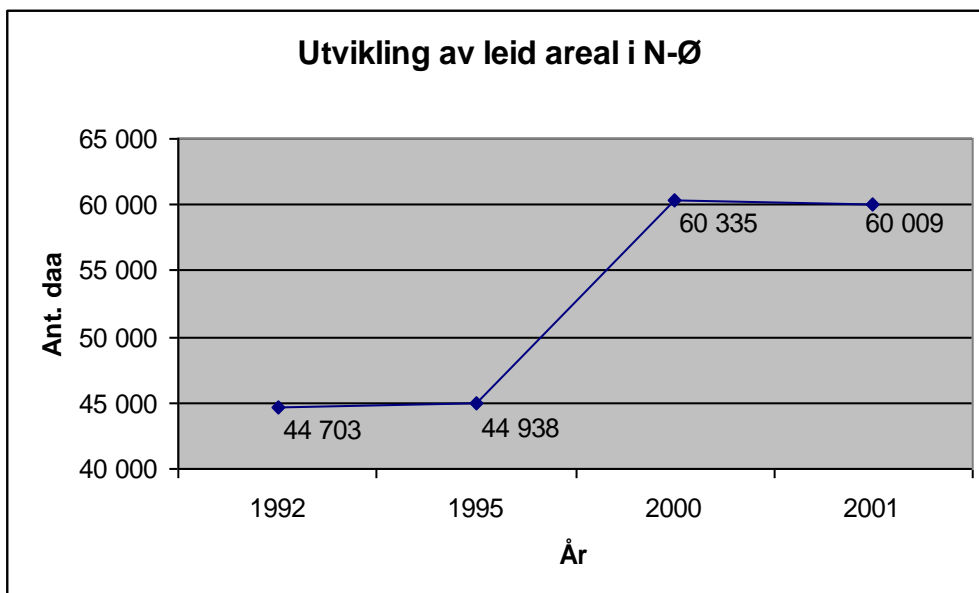
20-49 daa	50-99 daa	100-199 daa	200-299 daa	300-499 daa	>500 daa
35 foretak	144 foretak	342 foretak	314 foretak	127 foretak	13 foretak

I sum for regionen har antall bruk (foretak) mellom 20 og 49 daa gått ned med 84 bruk (- 70 %) siden 1991, antall bruk 50-99 daa med 134 (- 48 %) og antall bruk 100-199 daa med 182 bruk (- 35 %). I arealgruppa 200-299 daa har det blitt 60 flere bruk (+ 24 %). Antall bruk med areal 300-499 daa har økt med 84 bruk (+ 195 %) og det har blitt 12 flere bruk over 500 daa (+ 1 200 %). Utviklinga i bruksstrukturen på kommunenivå framgår av tabell 6 i vedleggsdelen.

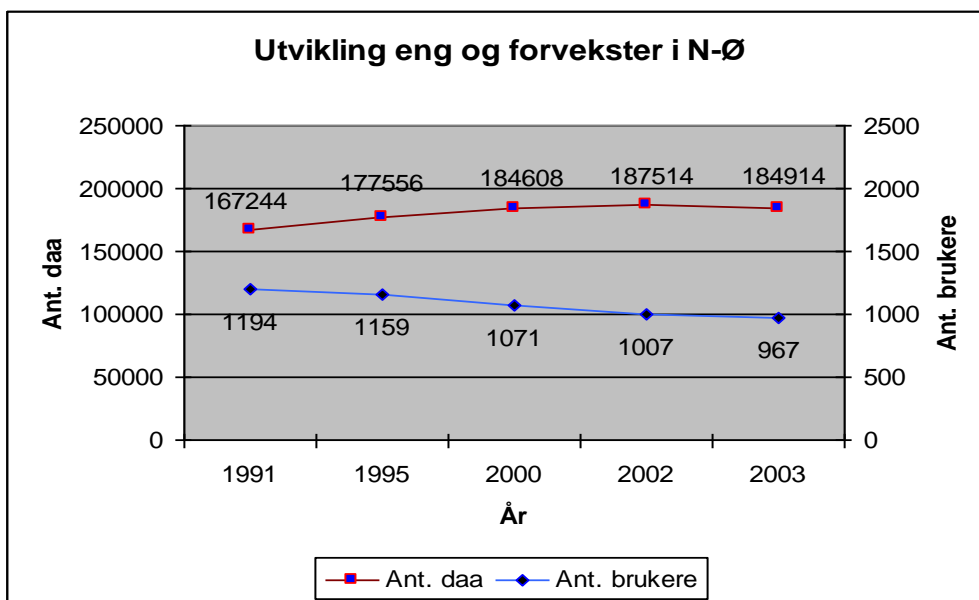
Figur 4. Bruksstruktur

Jorda på de bruka som avviker drifta blir i stor grad leid bort til andre bruk. Omfanget av leiejord har økt fra ca. 45 000 daa i 1992 til ca. 60 000 daa i 2001. Ca. 31 % av jordbruksarealet i 2001 var leid jord. Dette er en økning fra ca. 25 % i 1991. Til sammenligning var leiejordsandelen i Hedmark i 2000 ca. 34 %.

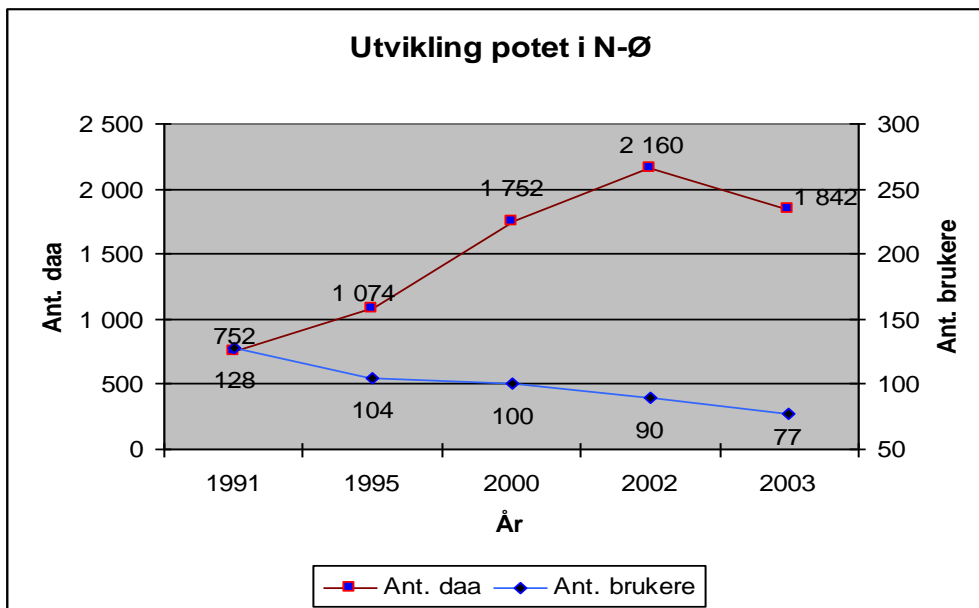
Figur 5. Leiejord

Totalt areal brukt til grovfôr (gras, rotvekster og grønnfôrvekster) i Nord-Østerdal er ca. 185 000 daa. Dette utgjør ca. 95 % av jordbruksarealet. Grovfôraarealet har økt fra ca. 167 000 daa i 1991 (+ 10 %). Som nevnt skyldes dette hovedsakelig økningen i omsøkt areal av innmarksbeite. Rotvekst- og grønnfôraarealet er på ca. 6 600 daa og er halvert siden 1991. På fylkesnivå har grovfôraarealet økt med ca. 62 000 daa (+ 18 %) fra 1991 til 2003.

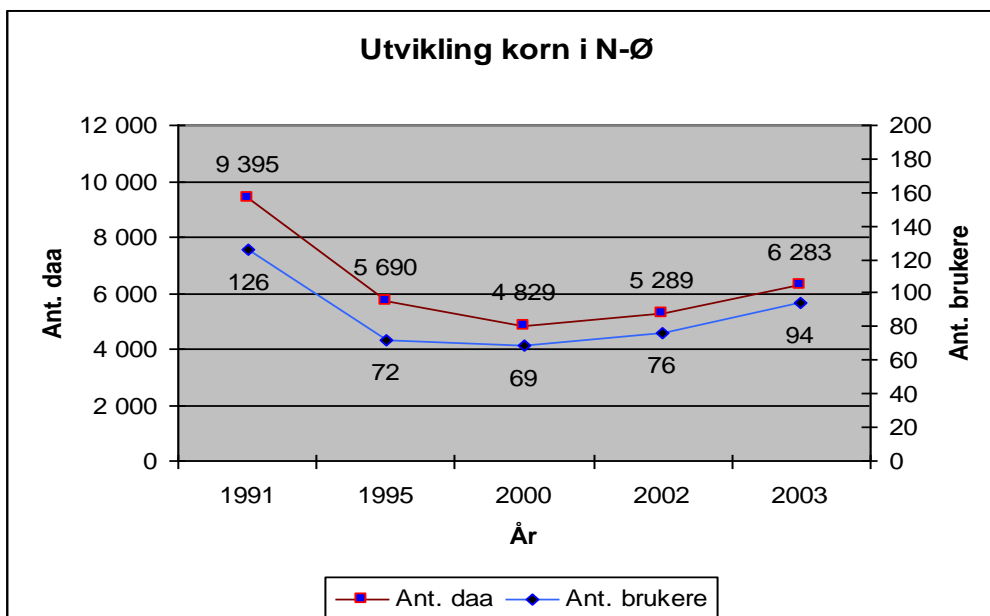
Figur 6. Eng og andre fôrvekster

Det dyrkes potet på ca. 1 800 daa eller 1 % av jordbruksarealet i regionen. Arealet har økt med ca. 1 000 daa fra 1991. Hele denne arealøkningen har kommet i Rendalen og Tynset.

Figur 7. Poteter

Korndyrkinga har relativt lite omfang med ca. 6 300 daa eller ca. 3 % av jordbruksarealet. Kornarealet er redusert med vel 3 000 daa (- 33 %) siden 1991.

Figur 8. Korn

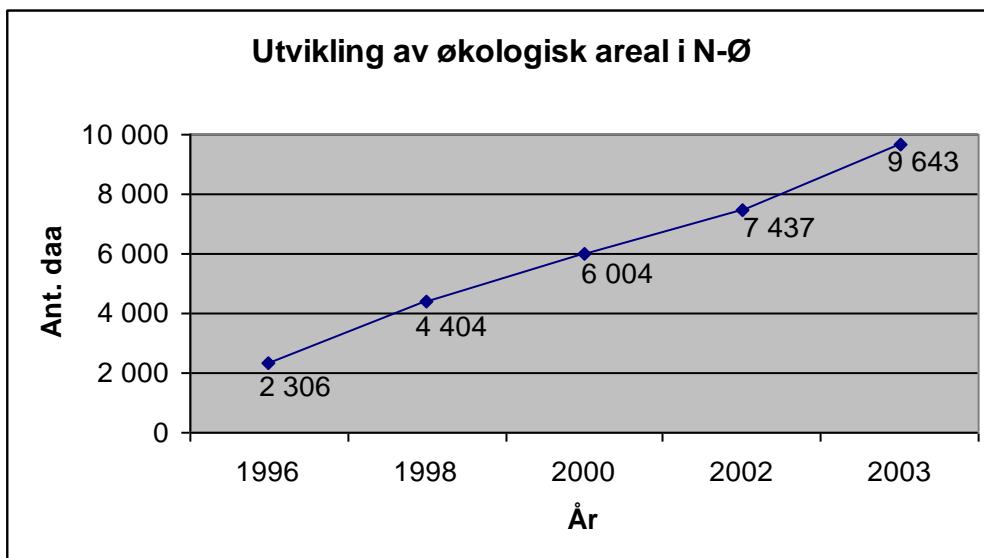
Økologisk jordbruk

Det er ei målsetting at 10 % av jordbruksarealet i Norge skal legges om til økologisk drift innen 2010. I tillegg har Handlingsplan for økologisk landbruk for Hedmark og Oppland følgende målsettinger m.h.t. de to fylkenes andel av den økologiske produksjonen i landet:

- 30 % av kraftfôrkrevende kjøttproduksjon
- 25 % av mjølk, sau- og storfekjøtt
- 35 % av poteter og grønnsaker
- 40 % av korn
- 25 % av bær og urter

I Nord-Østerdal er ca. 9 600 daa lagt om til økologisk drift. Dette tilsvarer i underkant av 5 % av jordbruksarealet i regionen. Det økologiske arealet er størst i Tynset og Tolga. Rendalen, Os og Folldal er de kommunene som har minst økologisk areal.

I Hedmark er ca. 34 000 daa økologisk areal, eller ca. 3 % av totalt jordbruksareal. Det har vært en stor økning i det økologiske arealet i hele fylket de siste 6-7 åra. Nord-Østerdal er den regionen som har den høyeste andelen med økologisk drift.

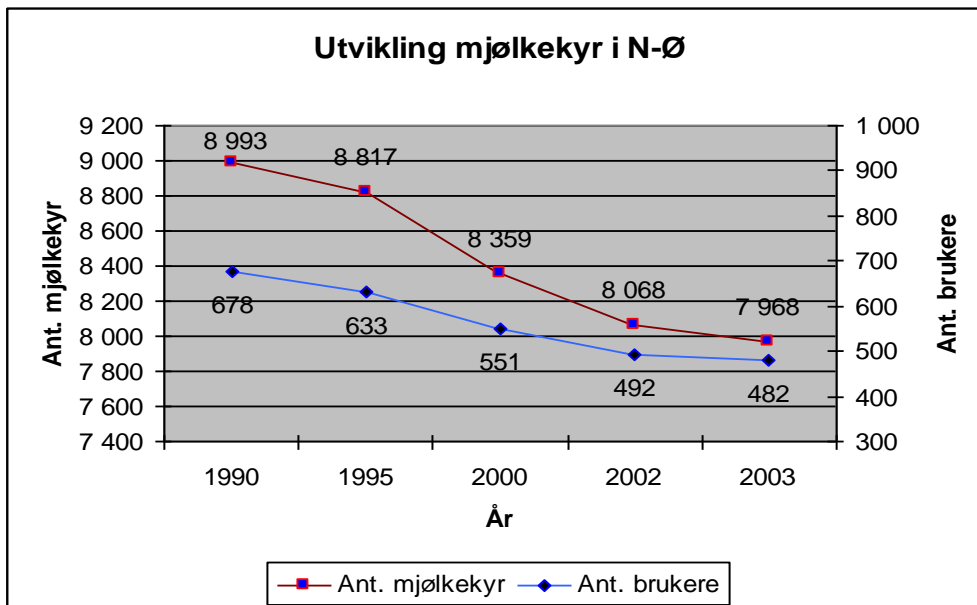

Figur 9. Økologisk areal

Husdyrhold

Mjølkeproduksjon og sauehold er de viktigste driftsformene i Nord-Østerdal. Regionen har omlag halvparten av mjølkekyrne og sauen i Hedmark og ca. 50 % av kubruka og ca. 45 % av sauebruka.

Det var i 2003 ca. 8 000 mjølkekyr og 482 bruk med mjølkeproduksjon i regionen. Tynset, Tolga og Os har til sammen omlag 70 % av mjølkeproduksjonen i området. Fra 1990 til 2003 er antall mjølkekyr redusert med ca. 1 000 dyr (- 11 %).

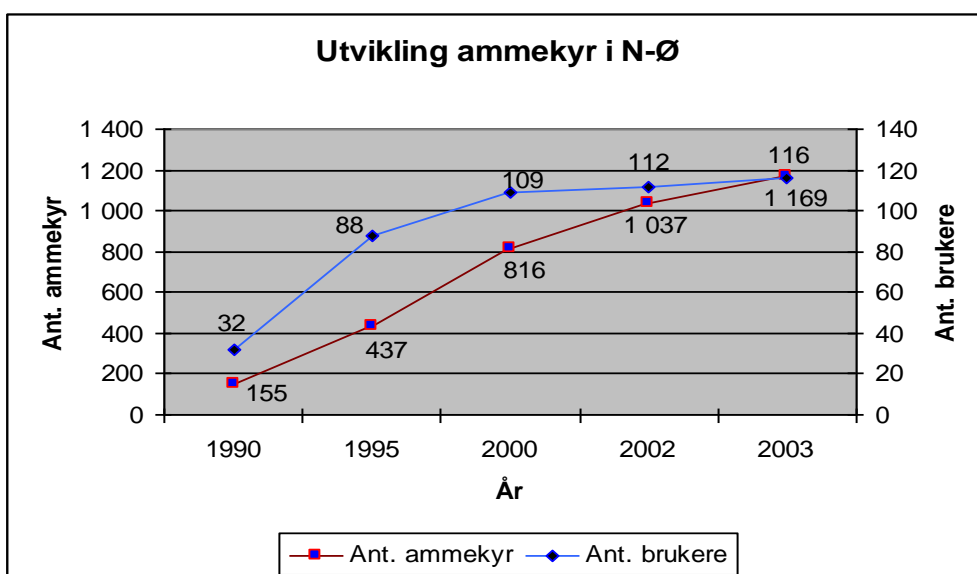

Figur 10. Mjølkekyr

Antall bruk med mjølkeku er redusert med ca. 200 bruk (- 29 %) fra 1990 til 2003. Det er flest bruk som har sluttet i Tynset og Tolga, men %-vis er reduksjonen størst i Folldal. Nedgangen i kutall og antall bruk med ku er mindre enn ellers i fylket. Dette innebærer at Nord-Østerdal (og Hedmarken) har økt sin relative andel av fylkets mjølkeproduksjon.

Samlet kumjølkkvotest i Nord-Østerdal er 43,6 mill.l (2004). Dette er en nedgang på ca. 800 000 l fra 2000. Utviklinga i kvotemengden i de ulike kommunene framgår av tabell 36. Leveransene av kumjøl i 2003 var 96 % av leveransen i 1995, mens tilsvarende andel på fylkesnivå var ca. 89 %. Gjennomsnittsliveransen pr. bruk i Nord-Østerdal har i samme periode økt fra ca. 67 000 l til ca. 83 000 l.

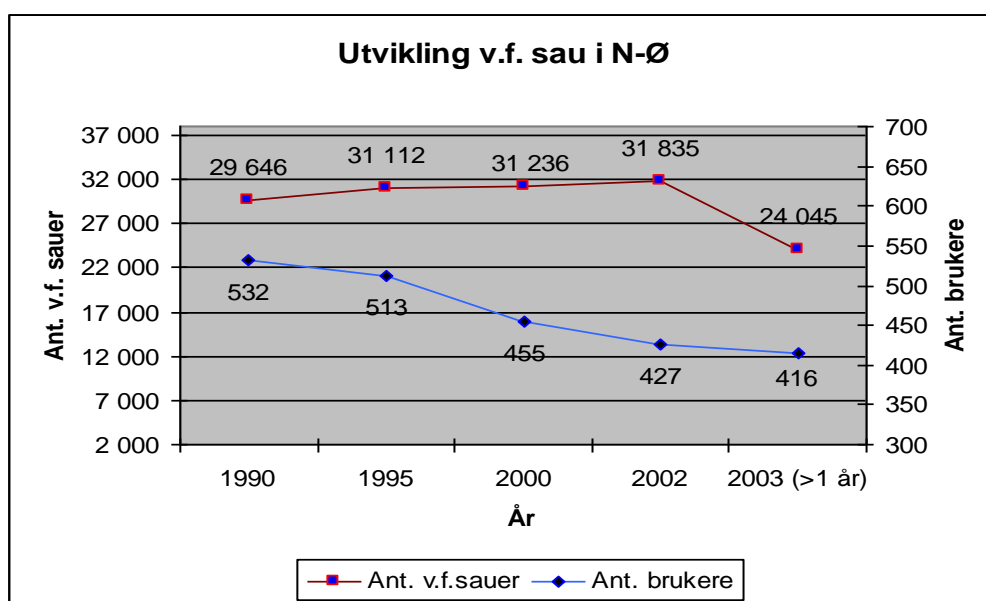
I 2003 var det nærmere 1 200 ammekyr i Nord-Østerdal. Dette er om lag 20 % av ammekyrne i fylket. Det har vært en stor økning i antall ammekyr fra 1990. Økningen er like stor som nedgangen i antall mjølkekyr. Sjølrekrutterende kjøttproduksjonen drives i mange tilfelle som en tilleggsproduksjon til mjølkeproduksjon.

Figur 11. Ammekyr

Antall vinterfôra sau var ca. 32 000 dyr pr. 31.12.2002. Etter omlegginga i produksjonstilskuddsordningen fra 2003 er bare voksen sau og ikke påsett lam registrert. Dette medfører at antall registrerte v.f.s. i søknad om produksjonstilskudd er ca. 8 000 færre i 2003 enn i 2002.

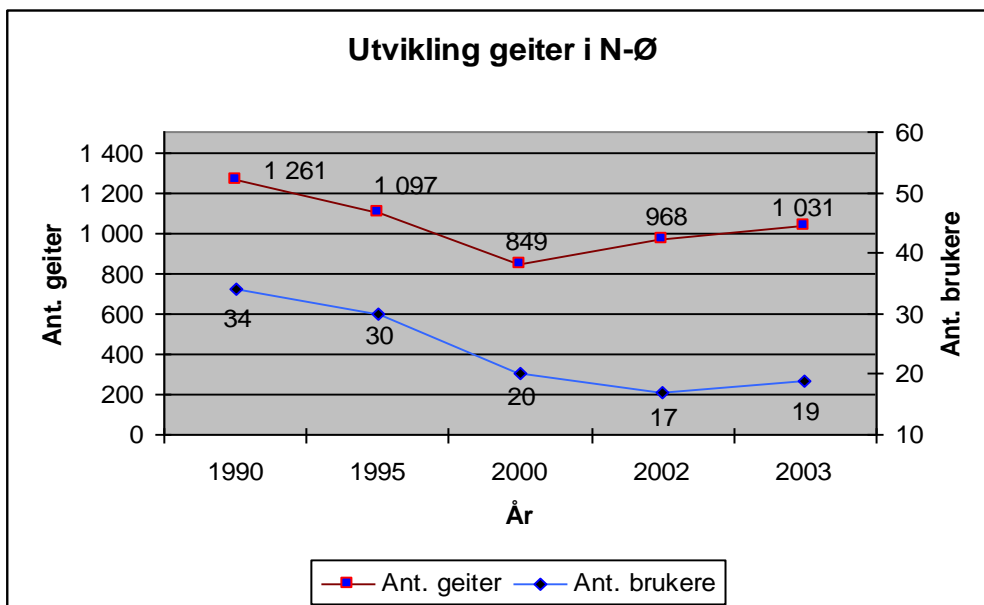
Tynset har flest sauer av Nord-Østerdalskommunene. Også Alvdal og Folldal har mye sau. Fra 1990 til 2002 har det vært en økning i antall vinterfôra sau på ca. 7 % både i Nord-Østerdal og i gjennomsnitt for fylket. Spesielt i Rendalen og Tolga har vi hatt en betydelig økning i sauetallet (+ 20 %). Det var 416 bruk med sau i regionen i 2003. Fra 1990 til 2003 har det vært en reduksjon på 116 sauebruk (- 22 %).

Figur 12. Vinterfôra sau

Slaktevektene på lam de siste tre åra framgår av tabell 39. Med unntak av Rendalen er det jevnt over gode lammevekter i Nord-Østerdal.

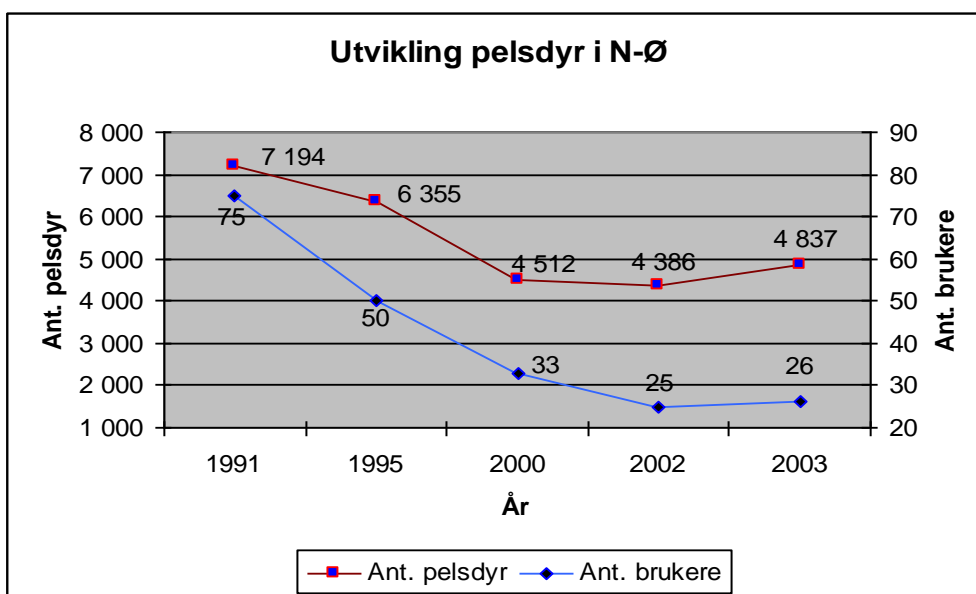
Antall mjølkegeiter var i 2003 1 031 dyr. Regionen har 2/3 av geiteholdet i fylket. Folldal på sin side har nesten halvparten av geita i regionen. Også i Os og Alvdal er det en del geit. Siden 1990 har dyretallet gått ned med vel 200 dyr (- 18 %). Vi har også hatt en tilsvarende reduksjon ellers i fylket. Geiteholdet har imidlertid tatt seg noe opp igjen etter 2000. Det er 19 geitebesetninger i Nord-Østerdal og 32 i hele Hedmark. Fra 1990 har antall bruk blitt redusert med over 40 %, også i geitkommunen Folldal. Den samlede geitmjølkkvota i regionen er ca. 500 000 l (2004).

Figur 13. Mjølkegeiter

Kraftfôrkrevende produksjoner har lite omfang i Nord-Østerdal. I 2003 var det 6 bruk med 128 avlspurker og 8 bruk som produserte ca. 1 900 slaktegris. Gris finner vi i hovedsak i Rendalen og Alvdal. Det var 19 bruk med ca. 7 200 verpehøns. Mesteparten av eggproduksjonen foregår i Rendalen og Tolga. 7 bruk produserte totalt ca. 504 000 slaktekyllinger. Kyllingproduksjonen foregår i Tolga og Rendalen og noe i Alvdal og Tynset. En må være oppmerksom på at tallmaterialet inneholder få og en del små besetninger både for gris og fjørfe.

Det var pelsdyrhold på 26 bruk i Nord-Østerdal i 2003, med i alt ca. 4 800 dyr. Dette er nesten halvparten av pelsdyra i fylket. Antall pelsdyr er redusert med ca. 33 % siden 1991 (- 2 300 dyr), mens antall bruk med pelsdyrhold har gått ned med ca. 65 %.

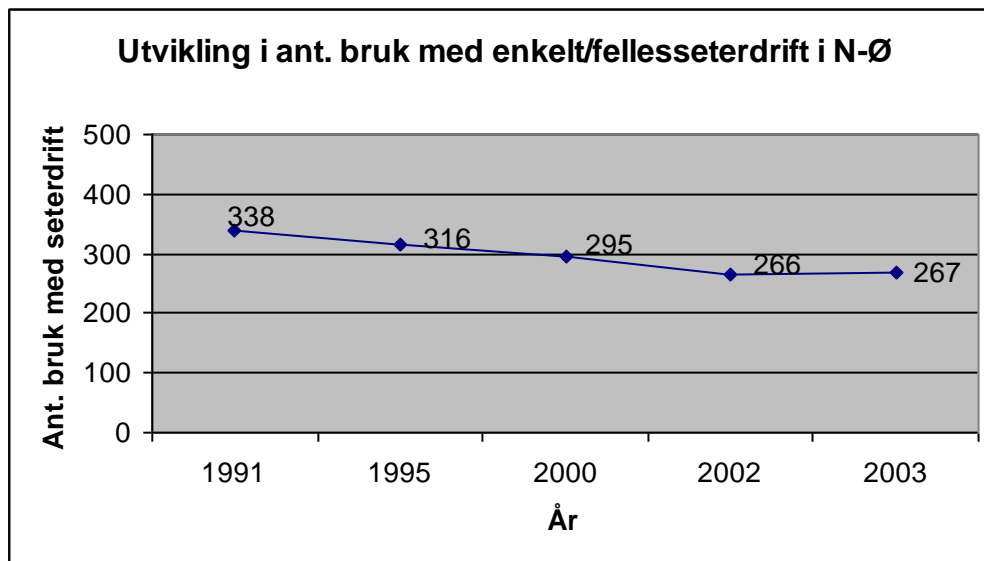

Figur 14. Pelsdyr

Seterdrift og utmarksbeite

Seterbruket i Nord-Østerdal står sterkt, og bare Valdres har flere setrer i aktiv drift. I 2003 var det seterdrift på 267 bruk i Nord-Østerdal. Dette utgjør ca. 75 % av alle bruk med seterdrift i Hedmark. Halvparten av ku- og geitbruka i regionen ligger på setra om sommeren. Både Tynset, Tolga, Os og Alvdal har over 50 bruk med seterdrift. I Rendalen er det imidlertid bare to bruk som setrer. Det har vært en tilbakegang i antall bruk med seterdrift i Nord-Østerdal på 20 % siden 1991.

Det var 308 bruk som hadde kyr og 28 bruk som hadde geit på utmarksbeite i 2003. Dette betyr at det bare var rundt femteparten av de ku- og geitebøndene som hadde dyr i utmark som ikke setret.

Figur 15. Bruk med seterdrift

I 2003 beitet i alt ca. 4 200 kyr, ca. 4 700 ungdyr, ca. 71 000 sau og lam og ca. 1 800 geiter og kje i utmark i Nord-Østerdal. Det er beitegrunnlag for et større antall dyr enn det som faktisk blir sluppet på utmarksbeite. Nesten halvparten av kyrne i Nord-Østerdal går på utmarksbeite. Av totalt ca. 16 000 ungdyr beiter om lag 30 % i utmark.

Mens antall storfe har økt fra 1990 til 2003, har antall mjølkekyr og ammekyr på utmarksbeite gått ned med 285 dyr (- 6 %) og antall ungdyr med 767 dyr (- 14 %). Antall sau og lam sluppet på utmarksbeite har økt med ca. 2 900 dyr (+ 4 %). I Rendalen var det en markant økning i antall sau i utmark fra 1990 til 2002 (+ 1 400 dyr), men fra 2002 til 2003 er antall dyr redusert med nesten 3 000 (- 21 %). Antall geiter som beiter i utmark har variert. Utviklinga i bruken av utmarksbeite framgår av tabell 41-46. I Rendalen har en del sau blitt holdt på innmarksbeite i flere år p.g.a. rovdysituasjonen, og i 2003 beitet i underkant av 3 000 dyr på innmark, jfr. tabell 44. I de andre kommunene i Nord-Østerdal er det bare et mindre antall dyr som går på innmarksbeite, og dette er i hovedsak kopplam, værere og andre dyr som holdes heime på grunn av sjukdom o.l. I Alvdal var det en del sau på heimebeite i 2000 som følge av etableringa av Atndalsflokken.

Totalt fôropptak på utmarksbeite for alle beitedyra i regionen kan anslås til ca. 10,7 mill. FEm (fôrenheter mjølk). Av dette høster storfe ca. 4 mill. FEm, sau ca. 6,4 mill. FEm og geit

ca. 110 000 FEm. I tillegg tar rundt 300 hester opp ca. 125 000 FEm på utmarksbeite. Hvis pris pr. FEm settes til kr. 2,50, kan verdien av det fôret som beitedyra høster i utmark anslås til 26-27 mill. kr., herav storfe ca. 10 mill. kr., sau ca. 16 mill. kr. og geit og hest hver ca. 0,3 mill. kr. En gjennomsnittlig sauebesetning i Nord-Østerdal, som er på 75 sauer og 166 lam, tar årlig opp ca. 15 000 FEm på utmarksbeite. Med de gitte forutsetningene er verdien av dette fôret ca. kr. 37 000.

Inntektsutvikling

Tall fra Norsk institutt for landbruksøkonomisk forsknings (NILF) driftsgranskinger i jord- og skogbruk for 2002 er tatt inn i tabell 1. Østlandets andre bygder omfatter hele Hedmark unntatt Hedmarken og inkluderer følgende dal- og fjellbygdene.

Tabell 1. Driftsgranskingsresultater (Kilde: NILF)

Resultatmål	Østlandet, andre bygder		Landet	
	1995	2002	1995	2002
Alle bruk				
Driftsoverskudd	138100	198500	183000	242300
Vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk	113500	149400	138400	167400
Familiens arbeidsfortjeneste pr. årsverk	71400	99600	94500	121700
Mjølk og storfekjøtt (200-300 daa., 16-17 kyr)				
Driftsoverskudd	246600	301200	246600	297300
Vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk		160800		167100
Familiens arbeidsfortjeneste pr. årsverk	93200	122200	113400	120700
Sauehold				
Driftsoverskudd		80700	62900	84900
Vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk		87500		95900
Familiens arbeidsfortjeneste pr. årsverk		39600	36600	46500
Geitehold				
Driftsoverskudd			173200	228100
Vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk				166000
Familiens arbeidsfortjeneste pr. årsverk			102200	135000

- 1995: Bruk med mjølkeproduksjon, Østlandets andre bygder: 16,1 årskyr
 Bruk med mjølkeproduksjon, landet: 15,8 årskyr
 Bruk med sauehold, landet: 93 v.f.s., 100 daa
 Bruk med geitehold, landet: 74 årsgeiter, 92 daa dyrket
- 2002: Bruk med mjølkeproduksjon, Østlandets andre bygder: 16,1 årskyr,
 Bruk med mjølkeproduksjon, landet: 17,1 årskyr
 Bruk med sauehold, Østlandets andre bygder: 78 v.f.s, 152 daa
 Bruk med sauehold, landet: 105 v.f.s., 147 daa
 Bruk med geitehold, landet: 78 årsgeiter, 107 daa dyrket

De økonomiske resultatene for alle bruka, uansett driftsform og bruksstørrelse, på Østlandets andre bygder ligger noe under landsgjennomsnittet for de bruka som undersøkelsen omfatter.

Driftsgranskingene viser at vederlaget til arbeid og egenkapital pr. årsverk øker med økende besetningsstørrelse i mjølkeproduksjonen. På landsbasis var vederlaget ca. kr. 21 000 høyere for bruk med 300-500 daa og 20,8 kyr enn for bruk med 200-300 daa og 17 kyr. I saueholdet øker også vederlaget til arbeid og egenkapital med økende besetningsstørrelser. For bruka med 200-300 daa og 134 v.f.s. var vederlaget til arbeid og egenkapital pr. årsverk ca. kr. 34 000 høyere enn for gruppa med 100-200 daa og 113 v.f.s. For geit viser resultatene derimot at gruppa med 100-200 daa og 85 geiter har et vederlag til arbeid og egenkapital pr. årsverk som er ca. kr. 5 000 lågere enn gruppa med 50-100 daa og 63 årsgeiter.

Jordbruket har hatt ei dårligere inntektsutvikling enn andre sammenlignbare grupper. Vederlaget til arbeid og egenkapital pr. årsverk for alle bruka i driftsgranskingene var kr. 167 400 i 2002. Dette er om lag 60 % av gjennomsnittlig årslønn for industriarbeidere, som var kr. 279 600. I 1995 var vederlaget til arbeid og egenkapital pr. årsverk kr. 138 400 eller 68 % av den gjennomsnittlige industriarbeiderlønnen. I 1993 var inntekta i jordbruket 78 % av industriarbeiderlønnen.

Endringene i resultatmåla for Østlandets andre bygder fra 1995-2002 er om lag som for landsgjennomsnittet. Lønnsevne pr. time for alle bruka på Østlandets andre bygder har økt fra kr. 47 i 1995 til kr. 62 i 2002. På landsbasis var lønnsevnen i jordbruket kr. 72 pr. time i 2002.

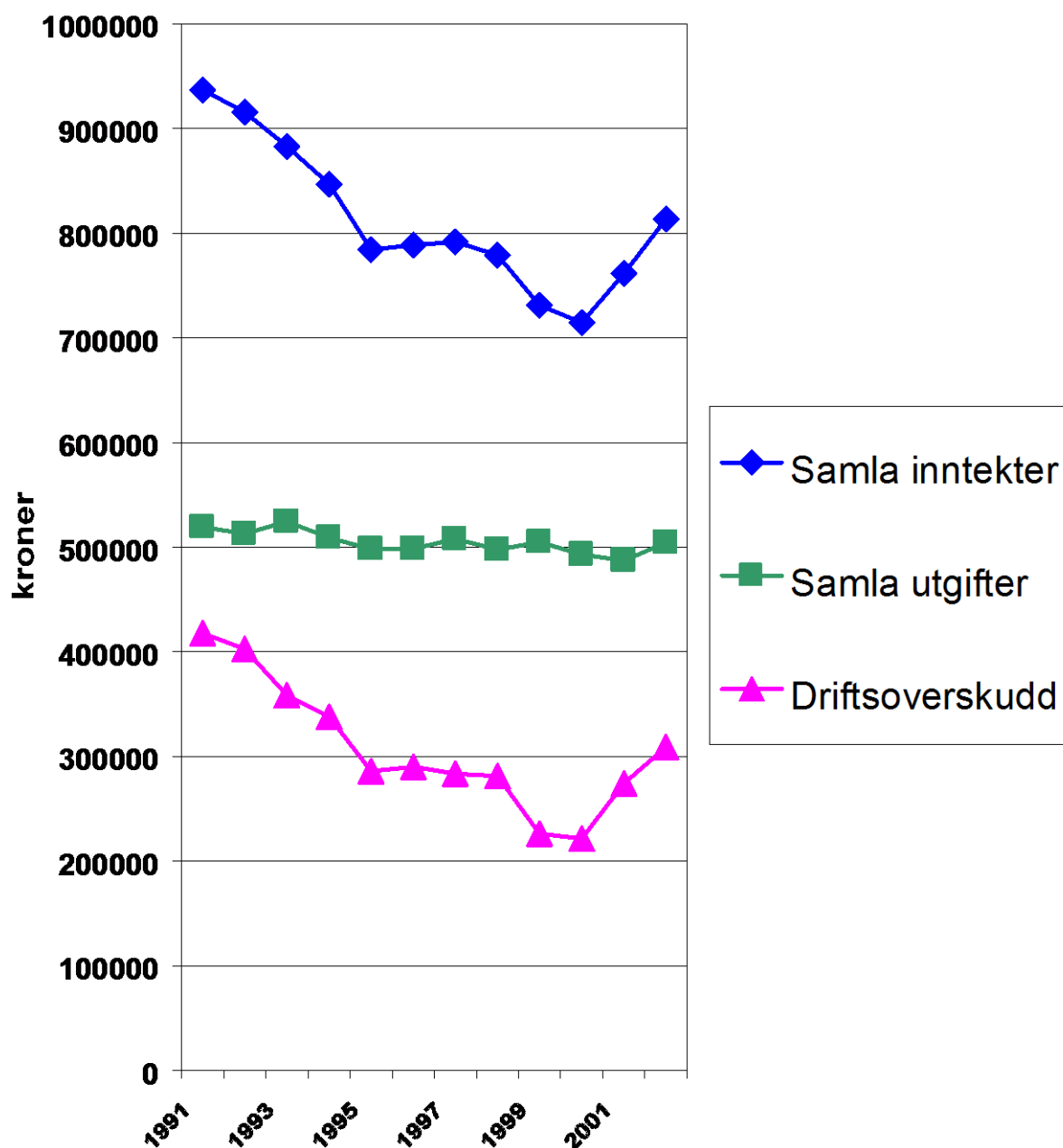
Tynsetregnskap BA har ført statistikk over utviklinga i økonomisk resultat på ca. 30 mjølkebruk i Tynset fra 1991-2002 (jfr. figur 16 og tabell 53 og 54). I 2002 hadde disse bruka i gjennomsnitt 259 daa dyrket jord, ca. 18 årskyr og ei kvote på 99 000 l. Driftsoverskudd etter avskrivninger var kr. 309 000 og beregnet timelønn kr. 76. Bruka har økt produksjonen med 15-20 % siden 1991, men driftsoverskuddet i nominelle kroner er redusert med ca. kr. 20 000. Hvis tallene reguleres for endringer i konsumprisindeksen, er reduksjonen i driftsoverskudd ca. kr. 108 000. Talla fra Tynsetregnskap samsvarer godt med NILF`s driftsgranskingstall fra 2002 for bruka på Østlandets andre bygder. Disse driftsgranskingsbruka hadde ca. 16 kyr, en mjølkeleveranse på ca. 91 000 l og et driftsoverskudd på kr. 301 200.

Driftsgranskingsmaterialet viser at sauehold er den driftsformen som har hatt den dårligste inntektsutviklinga fra 1995-2002 og at det økonomiske resultatet i saueholdet i dal- og fjellbygdene ligger noe under landsgjennomsnittet. Det foreligger ikke data som sier noe om hvordan inntektsnivået i geiteholdet på Østlandets andre bygder er i forhold til resten av landet.

Verdiskaping i jordbruket i Nord-Østerdal

Tall fra NILF og Østlandsforsknings notat "Verdiskaping og sysselsetting i Hedmarksjordbruket" (Notat nr. 2004-10) viser at den samlede verdiskapinga i jordbruket i Nord-Østerdal var ca. 228 mill. kr. i 2000. Verdiskapinga i jordbruket er her målt som summen av næringsinntekt jordbruk fra Statistisk Sentralbyrås (SSB`s) selvangivelsesstatistikk (d.v.s. driftsoverskudd fra næringsoppgave jordbruk) og lønnsinntekt fra jordbruk basert på opplysninger fra lønns- og trekkoppgaveregisteret. Det er også beregnet hvor stor andel dette utgjør av samlet verdiskaping i området, der verdiskapinga er definert som summen av bruttoinntekt fra alle næringer/bransjer i SSB`s selvangivelsesstatistikk. I Nord-Østerdal står jordbruket for ca. 10 % av samlet bruttoinntekt. Jordbrukets betydning er størst i Tolga der jordbrukets andel er på 15 %, i Os (13 %) og i Folldal (12 %). Jordbruket har større betydning for samlet verdiskaping i Nord-Østerdal enn i resten av Hedmark, der andelen av bruttoinntekta er 3,3 %.

Utvikling av lønnsomhet i MJØLK- OG STORFEKJØTTPRODUKSJON for ca 30 bruk i Tynset indeksregulert i 2002 kr

Figur 16. Utvikling i økonomisk resultat på mjølkebruk i Tynset (Kilde:Tynsetregnskap BA)

Ved bruk av disse talla må en være klar over at noen kommuner har noen relativt store bedrifter, institusjoner som sjukehus etc., og dette vil medføre at andelen av verdiskapinga fra primærnæringene blir relativt mindre når verdiskaping måles ut fra inntekt som i denne undersøkelsen. En må også være klar over at mye av verdiskapinga i tilknyttede virksomheter i stor grad er avhengig av jordbruksaktivitet.

NILF og Østlandsforsknings beregninger viser ellers at mjølkeproduksjonen står for ca. 70 % av jordbrukets verdiskaping i regionen, saueholdet for ca. 16 % og storfekjøttproduksjon for ca. 7 %. Om lag 30 % av verdiskapinga i jordbruket i Hedmark skjer i Nord-Østerdal. Regionen har halvparten av fylkets verdiskaping i mjølkeproduksjon både på ku og geit og i sauehold.

Landbruket har ansvar for å sikre langsiktig matforsyning og matvareberedskap og skal produsere fellesgoder som miljø- og kulturgoder, livskraftige bygder og bosetting. For å kunne løse disse samfunnsoppgavene er jordbruket avhengig av betydelige statlige overføringer. De statlige budsjettoverføringene til jordbruket i Nord-Østerdal i 2002 var 260,8 mill. kr.

Det framgår av NILF og Østlandsforsknings analyse at overføringsavhengigheten er større i Østerdalen enn i Glåmdalen og på Hedmarken. Reduserte overføringer til jordbruket vil derfor få større negative konsekvenser i Østerdalen enn ellers i Hedmark.

Syssetting i jordbruket i Nord-Østerdal

Jordbruket har også en større andel av total sysselsetting i Nord-Østerdal enn ellers i Hedmark. I 2002 hadde 926 personer hovedbeskjeftigelse i jordbruket. Dette tilsvarer ca. 15 % av alle sysselsatte, mot i underkant av 5 % på fylkesnivå. Tall for sysselsettinga er hentet fra SSB`s sysselsettingsstatistikk over personer med hovedbeskjeftigelse i ulike bransjer. I kommuner som Tolga, Os og Folldal har jordbruket særlig stor betydning for sysselsettinga, med en andel på 20-25 % av total sysselsetting. Andelen som har hovedbeskjeftigelse i jordbruket i Nord-Østerdal har gått ned fra ca. 23 % i 1990.

Disse sysselsettingstalla er relatert til sysselsettingskommune og ikke til bostedskommune. I by-/tettstedskommuner er det mange sysselsatte som ikke bor i denne kommunen (pendlere). I kommuner med mye innpendling vil derfor jordbruket få en lågere sysselsettingsandel enn en ellers ville hatt. For kommuner med mye utpendling blir forholdet motsatt.

Sysselsettinga i jordbruket i 2002 er 65 % av hva den var i 1995. Dette betyr at det var nesten 500 færre personer som hadde hovedbeskjeftigelse i jordbruk i Nord-Østerdal i 2002 enn i 1995.

Om lag 30 % av sysselsettinga i jordbruket i Hedmark foregår i Nord-Østerdal. Jordbruket er viktigere som sysselsettingsfaktor enn som inntektsskaper.

På grunnlag av dyretall og arealer fra søknad om produksjonstilskudd har NILF og Østlandsforskning også beregnet årsverk i de ulike driftsformene i jordbruket. Dette framgår av tabell 2.

Tabell 2. Estimerte årsverk i jordbruket i 2002, fordeling på produksjoner og ulike driftsformers andel av totale årsverk i jordbruket (Kilde: NILF og Østlandsforskning)

Driftsform/region	Årsverk	Andel (%)
Mjølkeproduksjon, ku	913	65,6
Sauehold	330	23,7
Storfekjøtt	72	5,2
Geit	22	1,6
Gris, fjørfe	21	1,5
Korn- og potetproduksjon	30	2,2
Grønnsaker, frukt og bær	3	0,2
Nord-Østerdal	1391	100
Sør-Østerdal	639	
Hedmarken	1464	
Glåmdal	1230	
HEDMARK	4724	

Jordbrukstilknyttet virksomhet i Nord-Østerdal

Regionen har flere større bedrifter innenfor foredlings- og næringsmiddelindustri. TINE har meierianlegg på Tolga (smør, iskremkonsentrat og kasein) og i Folldal (brunost). Synnøve Finden på Alvdal produserer brunost og hvitost. Rørosmeiereiet foredler økologisk mjølk. Videre har vi Gildes spekematlegg på Tynset, som er landets største, Rendalen Kjøtt AS og Røroskjøtt AS. Virksomheten ved Røroskjøtt dreier seg i hovedsak om foredling av økologisk kjøtt, men også noe konvensjonelle produkter.

Rørosmat AS er etablert som et felles salgs-, markeds- og distribusjonsselskap for lokal mat og småskala matproduksjon i fjellregionen. Kompetanseutvikling hos aktørene er også et viktig arbeidsfelt hos Rørosmat AS. Det er pr. i dag 13 virksomheter knyttet til Rørosmat AS. Ellers foregår det også en del lokal foredling i mindre målestokk, både av kjøtt, mjølk og poteter.

Det er mange virksomheter som tilbyr rådgivning og andre tjenester til landbruket i Nord-Østerdal. Nord-Østerdal Forsøksring driver veiledning i jord- og plantekultur, mens produsenttjenesten i TINE og Gilde gir veiledning i husdyrproduksjon. Planteforsk Sæter Fagsenter driver forskning med hovedvekt på småfe, beite og kulturlandskap. Landbruksforvaltningen i kommunene og fylkesmannen har også et tilbud overfor næringa. Videre er det et godt utbygd miljø for regnskapskontorer som også gir økonomisk rådgiving. Det er flere firma som driver med bygningsteknisk planlegging. Det er ellers et godt utbygd nett av forhandlere av driftsmidler til landbruket i regionen.

Storsteigen videregående skole har agronomutdanning og egen hestelinje. Dessuten har Høgskolen i Hedmark etablert et høgskolestudium i natur- og kunnskapsturisme i Nord-Østerdal.

Selskapet for Norges Vel, som særlig arbeider med samarbeidsløsninger, har avdelingskontor på Tynset. Her finner vi også distriktskontor for Mattilsynet.

Pågående prosjekter innenfor jordbruket i Nord-Østerdal

Aktiviteten i regionen er stor, og det pågår mange prosjekter med tilknytning til jordbruket. Flere av disse enkeltprosjektene er et resultat av ”I hjertet av markedet”. Dette prosjektet tok for seg utvikling og satsingsområder for landbruket i regionen og ble avsluttet i 2003.

Seterprosjektet er et samarbeidstiltak mellom regionrådet, fylkesmannen, reiselivet og næringa og setter fokus på hvordan seterbruket kan videreutvikles og utnyttes mer aktivt i næringssammenheng. Innovasjoner i landbruket skal utrede samarbeidsformer i landbruket, som kan bidra til å forbedre økonomien i mjølk-, kjøtt- og potetproduksjonen. Prosjektet dras av forsøksringen og regionrådet.

Regionrådet har satt i gang Rørosprosjektet som skal kartlegge små og mellomstore matforedlingsbedrifter i fjellregionen. Det pågår også et prosjekt for å øke tilgangen på økologiske råvarer i regi av Nord-Østerdal Forsøksring og Gauldal Forsøksring.

Regionrådet avsluttet i desember 2003 forstudien for et Arena-program for landbruket i fjellregionen. Målet med et Arenaprogram er å snu den negative utviklinga og øke verdiskapinga i landbruket i regionen. Prosjektet skal omhandle både primærjordbruket og foredlingsbedrifter/næringsmiddelindustrien. Arbeidet vil bli koordinert med arbeidet med Strategiplan for jordbruk, slik at strategiplanarbeidet i Nord-Østerdal vil være en del av forprosjektet for et Arenaprojekt.

Forsøksringen og Norges Vel har i samarbeid med næringa dratt i gang et prosjekt om chipsproduksjon. Det har også vært et prosjekt for å videreutvikle Auma Mandel. Tynset Fjellmandel skal prøve å få til felles pakking og markedsføring av mandelpotet.

På Storsteigen er det i samarbeid mellom regionrådet og fylkeskommunen/Storsteigen satt i gang agronomutdanning for voksne. Tolga og Os kommune har nylig avsluttet et prosjekt overfor skoleelever om rekruttering til landbruket.

Nord-Østerdal er ellers sterkt delaktig i det landsomfattende Prosjekt Friskere Geiter, som har som hovedmålsetting å bekjempe paratuberkulose, CAE og byllesjuka hos geit.

Det vil i nærmeste framtid bli igangsatt et prosjekt som skal vurdere næringsutvikling i verneområdene og randsonene til verneområdene i Nord-Østerdal.

UTFORDRINGER OG MULIGHETER FOR JORDBRUKET I NORD-ØSTERDAL

Viktige faktorer som påvirker utviklinga i jordbruket

Jordbruket påvirkes både av rammebetingelser i nasjonal og internasjonal politikk og av markedsforhold. Dette er viktige premisser som må ligge til grunn for arbeidet med strategiplan jordbruk, også på regionnivå. Sentrale føringer i St.meld. nr. 19 (1999-2000), Om norsk landbruk og matproduksjon, som vil påvirke utviklinga framover er bl.a.:

- bonden er sjølstendig næringsdrivende og har ansvar for egen tilpasning
- redusert pris til produsent
- landbruket skal produsere helsemessig trygg mat av høg kvalitet og skal sikre langsiktig matforsyning og matvareberedskap
- økt forbruker- og markedsretting
- landbrukets multifunksjonelle rolle
- produksjon av fellesgoder (miljø- og kulturgoder, livskraftige bygder, bosetting)

Signalene i landbruksmeldinga er videreført i påfølgende jordbruksoppgjør. De reduserte rammene for jordbruksavtalen medfører reduserte tilskudd og små endringer i avtalte målpriser. Dette begrenser inntektsutviklinga i næringa. Hvis bosettingshensynet skulle bli tillagt mindre vekt i åra framover, vil dette kunne få betydelige konsekvenser for utviklinga i landbruket.

Den internasjonale utviklinga har stor betydning for landbruket i Norge. EØS- og WTO-avtalen gir redusert handlingsrom for den nasjonale landbrukspolitikken. Dette innebærer bl.a. omlegging og begrensninger i støtteordninger og importvern. Internasjonale miljøavtaler har også betydning for utviklinga i det norske jordbruket.

Reduksjon i tollvern, mer åpne grenser og økt konkurranse over grensene fører til press på prisene på jordbruksvarer. Prisforskjeller mellom Norge og resten av Europa setter rammer for hvilke priser det er mulig å ta ut på det norske markedet. Mesteparten av omsetningen skjer gjennom de store dagligvarekjedene, som er en viktig maktfaktor m.h.t. matvareprisene. Mange forbrukere etterspør rimelig hverdagsmat. Samtidig er det økende interesse for mangfold, matkultur, helse og miljø, og det er større betalingsvilje for spesielle produkter til helg og fest. Økt fokus på ren mat og ”kortreist” mat kan derfor være et fortrinn for norsk volumproduksjon.

Statistisk Sentralbyrås (SSB`s) forbruksundersøkelser viser at gjennomsnittshusholdningen bruker ca. 11 % av inntekta på mat, mot ca. 19 % i 1983-85. SSB`s konsumprisindeks har økt med ca. 94 % fra 1984, mens matvareindeksen har økt med 75 %. En fersk undersøkelse gjennomført av Norsk Landbrukssamvirke og Innovasjon Norge viser at Norge er blant de landa i Europa der minst av inntekta går til mat. Norge kommer best ut av de nordiske landa. Nordmenn må arbeide 2 timer og 8 minutter for en matvarekurv som er beregnet til å dekke en voksen persons ukesforbruk, mens svenskene må arbeide en halv time mer. Tyskland og Nederland kommer gunstigst ut av undersøkelsen, men i disse landa er matmomsen vesentlig lågere.

Utfordringer for jordbruket i Nord-Østerdal

Utfordringene for jordbruket i Nord-Østerdal, som i resten av landet, er både en konsekvens av nasjonal landbruks- og finanspolitikk, internasjonal politikk og av forhold i markedet. Sjøl om mange av utfordringene i jordbruksnæringa er de samme i hele Hedmark, medfører den store variasjonen i natur- og ressursgrunnlaget at utfordringene også er ulike fra region til region. De klimatiske forholda legger store begrensninger på hva som kan dyrkes i Nord-Østerdal. I store deler av regionen er vekstsesongen så kort at gras og andre fôrvekster langt på vei er enerådende. Om lag 95 % av jordbruksarealet blir brukt til fôrdyrking. I andre områder derimot gir de naturgitte forholdene helt andre muligheter for et mer variert jordbruk.

Fra 1989-2003 har drifta blitt avvirket på rundt 300 bruk i Nord-Østerdal. Særlig de siste tre åra har det vært stor nedgang i antall foretak som søker produksjonstilskudd. Hver tredje kumjølkeprodusent, hver femte sauebonde og nesten annenhver geitebonde har sluttet siden 1990. Antall kyr og geiter er noe redusert, mens sauetallet har økt noe. Utviklinga viser at det blir ei stor utfordring å opprettholde produksjonen i åra framover.

Nord-Østerdal har om lag 1/2 av mjølkeproduksjonen i fylket, men bare 1/3 av storfekjøttproduksjonen. I flere av Nord-Østerdalskommunene er det lite ammeku og regionen har bare 1/5 av ammekyrne i Hedmark. Det er ei utfordring å øke dyretallet for å kunne øke produksjonen av storfekjøtt.

Kraftfòrkrevende produksjoner har hatt liten betydning i distriktet. Manglende produsent- og fagmiljø kan være ei skranke for å få til nyetableringer og utvikle disse produksjonene videre.

Nedgangen i antall bruk og dyretall skyldes særlig dårlig lønnsomhet. Inntektsutviklinga er trolig den største utfordringa for jordbruket i Nord-Østerdal, som i andre områder. Dette får konsekvenser både for antall bruk i drift, rekruttering, sysselsetting, verdiskaping, ringvirkninger av jordbruket m.m. Tall fra NILF's driftsgranskinger, jfr. tabell 1, viser at driftsresultatene for Østlandets andre bygder i 2002 lå noe under talla på landsbasis. Det økonomiske resultatet i saueholdet er dårligere enn for de andre driftsformene og Østlandets andre bygder ligger også under landsgjennomsnittet for sauebruka. Å få til ei bedring i inntekstforholda i Nord-Østerdal, spesielt i sauenæringa, synes etter dette å være ei viktig utfordring framover. Driftsgranskingsresultatene viser at vederlaget til arbeid og egenkapital pr. årsverk øker med økende bruksstørrelse, både i mjølkeproduksjon og sauehold. Hvis inntekstforholda i regionen skal bedres, kan det dermed være nødvendig å øke besetnings- og bruksstørrelsen. Dette fører til et økt arealbehov, som enten må dekkes ved økt produksjon pr. arealenhet, nydyrking eller ved at de eksisterende arealene fordeles på færre enheter. Hvis besetningsstørrelsen i mjølkeproduksjonen økes fra 16,5 kyr, som er gjennomsnitt i Nord-Østerdal, til 20 kyr og kvotemengden/kutallet i distriktet holdes uforandret, må vel 80 bruk ut av produksjon. En økning i besetningsstørrelsen i saueholdet fra dagens 75 v.f.s. til 135 v.f.s. fører til at antall bruk med sau reduseres med ca. 90 bruk hvis dyretallet ikke økes. En opprettholdelse av geitetallet, men en økning av besetningsstørrelsen opp til landsgjennomsnittet på 80 geiter, vil medføre at det blir igjen bare 13 bruk med geit i regionen.

Arbeidsgruppa mener det er viktig å unngå smitte av alvorlige husdyrsjukdommer hvis en skal greie å opprettholde verdiskapinga. Det er ei utfordring at smittepresset øker ved økende besetningsstørrelser.

Vi har hatt ei utvikling der flere brukere tar seg arbeid utenom og driver eiendommen ved siden av annet arbeid. Dette resulterer i flere deltidsbruk og mer ekstensiv drift. Utviklinga i antall av de ulike dyreslaga viser bl.a. at det har skjedd en overgang fra mjølkeproduksjon til mindre arbeidskrevende driftsformer. Hvis trenden med avvikling av bruk og ekstensivering fortsetter, vil det etter hvert bli et problem å opprettholde fagmiljøene.

Det er færre personer som arbeider på gardene enn tidligere, og gardbrukerens ektefelle har ofte arbeid utenom. Samtidig er det vanskelig å skaffe kvalifisert arbeidshjelp i onner og andre travle perioder og vikar/avløser når bonden skal ha fri eller er sjuk. Dette skaper ofte en problematisk arbeidssituasjon, spesielt for husdyrbrukere og da i særdeleshet for mjølkeprodusenter. Det finnes flere eksempler på eiendommer der mjølkeproduksjonen har blitt avviklet fordi det ikke er lett å kombinere dette med arbeid utenom.

Det er et stort behov for nyinvesteringer i bygningsmassen, samtidig som det begynner å melde seg et stort vedlikeholdsbehov på driftsbygninger som ble oppført på 1970- og 80-tallet. Krava i husdyrforskriftene gjør det også nødvendig å bygge om mange driftsbygninger, evt. bygge nytt. Forskrift om hold av storfe innebærer bl.a. at det fra 2005 blir forbudt å binde kalver. I løpet av få år blir det krav om at driftsbygninger for storfe skal ha smittesluse, inn- og utlastingsplass, et visst minsteareal for fellesbinger, brannvarslingsanlegg m.m. Det er ikke lenger anledning til å foreta omfattende restaurering av eksisterende båsfjøs for videre båsfjøsdrift. I 2013 innføres det krav om mosjon også for storfe i løsdrift og fra 1.01.2024 krav om løsdrift for alt storfe.

Investeringsbehovet bidrar til å forsterke trenden med driftsnedleggelse. Det framgår av et avisoppslag i Nationen 15. juli 2004 at flere mjølkebruk i Tolga vil avvikles i løpet av høsten 2004. Årsaken ligger i sviktende økonomi som gjør at det ikke er rom for å foreta de investeringene i bygningsmassen som er nødvendige for å tilpasse seg krava i holdforskriften.

I Forskrift om hold av svin er det innført tilsvarende krav til utforming av driftsbygninger for svin. Det er forbudt å binde purker og det er særskilte arealkrav pr. dyr. I løpet av et par år skal alle bygninger ha smittesluse, inn- og utlastingsplass og alarm tilknyttet ventilasjonsanlegg. De fleste svinholderne har allerede tilpasset seg krava. Det er imidlertid et visst vedlikeholdsbehov på grisehusa i regionen.

Når det gjelder nødvendig opprusting av pelsdyrgarder som følge av kravene i Forskrift om hold av pelsdyr av 20.09.1998 er disse investeringene i hovedsak overkommelige, sjøl om installering av frostfritt vatn kan bety en del for noen pelsdyrholdere. Hovedinntrykket er at det er optimisme i pelsdyrnæringa i Nord-Østerdal

Tap av sau og lam på utmarksbeite i Nord-Østerdal har økt sterkt de siste åra på grunn av rovdyr. Samlet tap blant medlemmer i organisert beitebruk, som representerer ca. 95 % av besetningene, var 5 779 dyr (8,6 %) i 2003. På fylkesnivå var tapet på 9,4 % (11 159 dyr). I enkelte beiteområder/beitelag er tap av sau til rovdyr på et svært høgt, og på et helt uakseptabelt nivå. Enkelte beitelag i Nord-Østerdal har opplevd et lammetap på 50-60 % og et tap av voksen sau på opptil 30 %. Rovdyrsituasjonen er ei av hovedutfordringene i saueholdet, både i Nord-Østerdal og ellers i fylket. Nord-Østerdal er et område der sauenæringa er svært viktig, og tettheten av sau på utmarksbeite er stor. Det viktigste tapsreduserende tiltaket i disse områda er å redusere rovdyrstammen. Hvis en ikke lykkes i å få ned tapene, kan det i verste fall føre til avvikling av saueholdet på mange bruk. Rovdyra kan også skape problemer for beiting med andre husdyr i utmark.

Norsk matproduksjon retter seg i hovedsak mot det innenlandske markedet. Det er ikke rom for særlige økninger i volummarkedet, og samtidig øker importpresset. Det er ei utfordring å få til videreføring av lokalt råstoff og få utviklet nisjeprodukter det er etterspørsel etter i markedet. Det lokale markedet for spesialprodukter er begrenset, og det er derfor nødvendig med "eksport" ut av distriktet. Det er da viktig å lykkes med markedsføring og distribusjon.

Det framgår av NILF og Østlandsforsknings analyse av verdiskapinga og sysselsettinga i jordbruket i Hedmark at jordbrukets betydning for sysselsettinga er vesentlig redusert de siste 15-20 åra. Det er ei stor utfordring å erstatte de arbeidsplassene som har gått tapt i jordbruket.

Det er nødvendig med en holdningsendring både i næringa og samfunnet forøvrig, slik at en aksepterer et større mangfold. Det må utvikles en kultur for og et miljø for å drive med nye og utradisjonelle produksjoner. Økt kompetanse og entreprenørskap hos yrkesutøverne er avgjørende for at jordbruksnæringa skal kunne møte de utfordringer som framtida bringer, både i det tradisjonelle jordbruket og med tanke på utvikling av alternativ virksomhet.

Andre viktige utfordringer er å ivareta miljø- og kulturgoder, redusere de negative miljøeffektene av landbruksproduksjonen og sikre biologisk mangfold og kulturlandskap. At en greier å opprettholde dyretallet er helt avgjørende for å opprettholde jordbruksareal i drift og kulturlandskapet i Nord-Østerdal, både nede i bygda og i seterområdene. Setervoller, andre beitemarker og overflatedyrkede arealer har stor kulturlandskapsverdi, sjøl om den produksjonsmessige verdien kan være begrenset. Nedgang i dyretall, økte bruksstørrelser og krav til større effektivitet kan føre til at mindre rasjonelle arealer, også fulldyrket jord, går ut av bruk. Seterbruket har tradisjonelt stått sterkt i Nord-Østerdal, men ei utvikling i retning av større besetninger og flere samdrifter innebærer økte utfordringer med tanke på å opprettholde seterdrifta.

Ulike former for samarbeid bidrar til bedre utnyttelse av driftsapparatet og reduserte kostnader. Etablering av samdrifter kan være en strategi for å få til mer rasjonell drift og for å opprettholde drifta på enkelte bruk. Det er imidlertid ei utfordring å få til samarbeidsløsninger som fungerer. Dessuten er det skranker for etablering av samdrifter i kjøttproduksjon i eksisterende regelverk. Det er også hindringer for å kombinere samdrift i mjølkeproduksjon med setring på enkeltseter.

Arbeidsgruppa mener det er viktig at en greier å opprettholde og videreutvikle et sterkt samvirke. Stoppavgift, puljetillegg m.m. gir ulik utbetalingspris pr. kg slakt for små og store produsenter. Samtidig bidrar rasjonell inntransport og slakting til å redusere kostnadene i foredlingsleddet og gir grunnlag for en høgere utbetalingspris til leverandørene. Samvirkets utfordring er å beholde de store produsentene i konkurransen med andre slakterier, samtidig som samvirkets grunnidèer og mottaksplikten medfører at også de små produsentenes interesser må ivaretas.

Bønder blir ofte oppfattet som ei yrkesgruppe som klager mye. Pessimismen slår uheldig ut for rekrutteringa til næringa. Det er ei utfordring å få fram et positivt og samtidig realistisk budskap om at det er bra å være bonde, slik at næringa framstår som mer positiv utad. Landbruket har vært for dårlig til å skape allianser og nettverk til andre grupper. Samtidig er næringa avhengig av legitimitet og oppslutning i politiske miljøer fordi rammevilkåra i stor grad fastsettes politisk. Det er derfor viktig å skape bevissthet om næringas betydning for

verdiskaping, sysselsetting, bosetting og ikke minst som ivaretager av viktige fellesgoder som kulturlandskap, miljø og matvaresikkerhet.

Jordbruket er avhengig av annet næringsliv, men det er ei utfordring å få til et samarbeid med andre næringer som kan tilføre verdifull kompetanse.

Det er forslag om endringer i tomtefesteloven som gir tomtefestere rett til å løse inn festetomta. Dette betyr at eieren får engangsoppgjør for tomta. For mange bruk vil dette bety at den årlige, og stabile, inntekta fra festetomter faller bort.

For å møte de utfordringene som følger av nasjonale forhold og internasjonale prosesser er det behov for omstillinger, effektivisering og strukturendringer i jordbruket. Storfe-, saue- og geitehold er bærebjelken i jordbruket i Nord-Østerdal, og det er helt avgjørende for å kunne holde jorda i drift og ivareta kulturlandskapet i området at en greier å opprettholde et aktivt husdyrhold. Dette gir følgende hovedutfordring for jordbruket i regionen: Hvordan ta vare på det vi har og utvikle det videre?

Muligheter for jordbruket i Nord-Østerdal

Sjøl om jordbruket i Nord-Østerdal står overfor store utfordringer de nærmeste åra, mener arbeidsgruppa at det bør være mulig å opprettholde store deler av det jordbruket vi har i dag. Gjennom en bedre utnyttelse av de samlede ressursene på eiendommen kan verdiskapinga økes. Utmarka er en viktig ressurs for de fleste eiendommene i Nord-Østerdal, og her ligger det et stort uutnyttet potensial for økt verdiskaping. Hvis en ser bort fra rovdyra og de problemene de skaper, er det gode vilkår for å bruke utmarksbeitet i distriktet. Nord-Østerdal er helt i toppen i landssammenheng når det gjelder slaktevekter på lam. Det er ikke problemer med alveld, flått og skårffeste, og utmarksbeitet har god kvalitet, som gir grunnlag for god tilvekst og høge slaktevekter.

Nord-Østerdal har sterke fagmiljøer, som er et godt utgangspunkt for videre utvikling av næringa. Mjølkeproduksjon og sauehold står sterkt og vi har også et aktivt mandelpotetmiljø. De regionale fortrinnene for produksjon bør kunne utnyttes på en bedre måte.

Regionen har et sterkt mjølkeproduksjonsmiljø, og det er et mål å beholde mest mulig av de kvotene som selges i regionen. Det ligger også muligheter i å øke produksjonen ved å kjøpe kvoter fra andre områder. Det bør være mulig å øke mjølkeproduksjonen gjennom å etablere større enheter og samdrifter og andre fellestiltak. Dette gjør det også mulig å få ned investeringskostnaden pr. enhet ved fornyelse av bygningsmassen. Dette kan være en løsning for å opprettholde mjølkeproduksjonen bl.a. i de tilfellene der det er nødvendig å bygge om/bygge nytt for å tilpasse seg krava i husdyrforskriftene.

Verdiskapinga kan økes ved å produsere mer av både storfe-, lam- og geitekjøtt (kjekjøtt). Arbeidsgruppa mener det ligger godt til rette for geitehold i regionen og at det bør satses mer på geita både som mjølk- og kjøttprodusent. Det er ønskelig at det etableres flere besetninger med geitmjølkeproduksjon. Hvis en greier å få orden på omsetningen, bør det også være muligheter for både kjøtt- og ullproduksjon på geit. Samtidig er sjukdomsproblemer på geit (CAE) ei utfordring som må løses.

Det bør kunne satses mer på spesialproduksjoner som poteter og kvalitetsproduksjon av visse grønnsaker. Regionens beliggenhet gjør det mulig å bruke mindre plantevernmidler, og dette

er et regionalt fortrinn som bl.a. kan utnyttes i markedsføringa av lokale produkter, både i volum- og nisjemarkedet. Kanskje kan regionen markedsføre seg som en sprøytefri region? Det småskala landbruket i Norge med små og spredte enheter er et fortrinn m.h.t. dyrehelsa. Også i Nord-Østerdal er det gode muligheter for å opprettholde ei god dyrehelse.

Verdiskapinga kan også økes ved å forbedre kvaliteten på produktene. Dette gjelder for eksempel økt proteininnhold i mjølk, høyere slaktevekter og bedret slaktekvalitet, tiltak for å unngå blåfarging av mandelpotet m.m.

Det er en del eksempler på ekstensiv og dårlig drift av grovførarealer i Nord-Østerdal. Forbedret jord- og plantekultur gir grunnlag for å øke grovføravlingene og dermed husdyrtallet.

Regionen har sterke fagmiljøer også innenfor foredlings- og næringsmiddelindustri. Virksomheter som tilbyr rådgivning og andre tjenester til landbruket er godt utbygd. Det at det pågår mange prosjekter i landbruket vitner om innsatsvilje og evne til å tenke nytt.

Nord-Østerdalsbonden er ressurssterk og har høg kompetanse. Det er mulig å øke kompetansen ved å utnytte Storsteigen og de andre utdanningstilbudene i regionen, bl.a. ved å utvikle et utdanningstilbud som er mer tilpasset næringas behov. Det nyetablerte høgskolestudiet i natur- og kunnskapsturisme er et eksempel på noe som vil bidra til økt kompetanse. Høyere kompetanse gir grunnlag for bedret lønnsomhet og økt verdiskaping. Videreutvikling av utdanningstilbudet kan også bidra til å bedre rekrutteringa til næringa (jfr. hestelinja på Storsteigen).

Nord-Østerdal har sterke samarbeidstradisjoner og dermed gode forutsetninger for å utvikle samarbeidsløsninger. Det pågår et prosjekt i regionen ("Innovasjoner i landbruket") som skal se på ulike samarbeidsløsninger som kan bidra til å forbedre økonomien i næringa. Mer samarbeid er miljøskapende, og særlig ved samdrifter bedres muligheten for ferie og fritid. Dette forbedrer mulighetene for å opprettholde drift og sikre rekruttering, spesielt i mjølkeproduksjonen.

Det ligger et stort potensial i næringsutvikling knyttet til utmark og vernede områder, bl.a. i form av reiselivssatsinger. Kombinasjonen av uberørt natur og et velholdt kulturlandskap gjør at det er gode naturgitte forutsetninger for natur- og kulturbasert næringsutvikling i Nord-Østerdal. Kulturlandskapet, både i seterområdene og i bygda, er et regionalt fortrinn som betyr mye for reiselivet og de som besøker distriktet. Nord-Østerdal er et av få områder i landet som fortsatt har et aktivt og oppegående seterbruk med en bygningsmasse som generelt er i god stand. Det bør være gode muligheter for å utnytte og utvikle dette seterbruket i næringsammenheng. Setrene kan gi grunnlag for ferieopphold og ulike opplevelsese- og aktivitetstilbud, som for eksempel tradisjonell seterdrift, salg av tradisjonsmat, turer og andre friluftaktiviteter og kulturopplevelser knyttet til de rike kulturhistoriske verdiene som seterkulturen representerer. Økt utnyttelse av eksisterende seterkultur og kulturlandskap kan dermed bidra til økt sysselsetting og verdiskaping fra jordbruket i regionen. Seterprosjektet i Nord-Østerdal har som målsetting å opprettholde andelen av bruka som setrer og legge til rette for aktivitet på setrer som ikke driver aktivt seterbruk. Regionen har gjennom å sette i gang dette prosjektet satt fokus på seterdrifta og dette gir et godt utgangspunkt for arbeidet med å utvikle aktiviteter knyttet til seterområdene.

Det er også et visst marked for turisme i tilknytning til gardsbruka i bygda.

Nesten halvparten av pelsdyrholdet i Hedmark er i Nord-Østerdal. Regionen har gode tradisjoner i pelsdyrhold og eget pelsdyrfôrlag. Miljøet bør kunne videreutvikles, f.eks. ved å etablere større fellesområder.

Markedet for volumprodukter fra jordbruket er mettet. Tradisjonelt har nisjeproduksjon skjedd i småskalamålestokk, men det bør være mulig å øke produksjonen av nisjebaserte jordbruksprodukter gjennom å satse på en industribasert matproduksjon som er lokalt forankret og tilpasset et mer kjøpesterkt marked. Forutsetningen for å lykkes med dette er at en greier å utvikle og etablere kanaler for å markedsføre og selge produktene. Det er viktig å ta i bruk de mulighetene som ligger i markedet, både lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt. Etableringa av Den Blinde Ku i Ås er et eksempel på ei vellykket satsing på lokal foredling og nisjeproduksjon for et større marked. Jordbruket i Nord-Østerdal har store fordeler av å ligge i nærområdet til Rørosmeieriet. Det bør ligge godt til rette for å videreutvikle det økologiske miljøet og virksomheten i tilknytning til Rørosprosjektet.

På mindre mjølkeproduksjonsbruk kan lokal foredling bidra til å øke verdiskapinga på bruket. Et eksempel på dette er Eggen Gardsysteri i Vingelen. Det ligger også et potensial for økt verdiskaping i å forbedre kvaliteten på produkter og tjenester som tilbys innenfor tilleggsnæringer.

Det er viktig for landbruket å skaffe seg alliansepartnere og bygge nettverk til annet næringsliv, politikere og samfunnet for øvrig. Dette ligger det godt til rette for i Nord-Østerdal fordi jordbruket her er godt integrert i lokalsamfunnet. Arbeidsgruppa mener ellers det bør være mulig å påvirke både fagorganisasjoner i fylket og politiske beslutningsledd for å bedre rammebetingelsene i næringa.

VISJON OG OVERORDNEDE MÅL FOR JORDBRUKET I HEDMARK

Arbeidsgruppa i Nord-Østerdal har sluttet seg til styringsgruppas forslag til visjon for jordbruket i Hedmark:

- **Jordbruket i Hedmark – hovedleverandør av trygg mat, levende bygder og kulturlandskap**

Arbeidsgruppa er imidlertid i tvil om det er riktig å bruke hovedleverandør, da landbruket bl.a. ikke er hovedleverandør av levende bygder.

Arbeidsgruppa har forelått følgende overordnede mål for jordbruket i Hedmark:

- **Øke verdiskapinga fra jordbruket**
- **Øke jordbruksarealet**

Arbeidsgruppa mener at jordbruksarealet i Hedmark bør økes fordi det vil bidra til å styrke jordbruket og verdiskapinga i næringa, samtidig som det er ønskelig ut fra den globale matvaresituasjonen.

MÅL OG STRATEGIER FOR JORDBRUKET I NORD-ØSTERDAL

På bakgrunn av diskusjonen om utfordringer, muligheter og framtidssbilde for jordbruket i regionen, har arbeidsgruppa blitt enig om noen mål og strategier for jordbruket i Nord-Østerdal. Forslagene er ikke innbyrdes prioritert.

Bruksstruktur:

Mål 1. Opprettholde antall driftsenheter og en variert bruksstruktur

Strategier:

- 1.1. Differensiert bruk av investeringsvirkemidler for å oppgradere bygningsmassen og opprettholde mangfoldet i bruksstrukturen
- 1.2. Støtte opp om både store og små enheter ved å opprettholde strukturprofilen i produksjonstilskuddet
- 1.3. En forvaltning av jord- og konsesjonslov som stimulerer til å opprettholde antall driftsenheter og en variert bruksstruktur
- 1.4. Rekruttering

Arealbruk og kulturlandskap:

Mål 2. Øke jordbruksarealet i drift med 1 %

Strategier:

- 2.1. Øke antall grovføretende husdyr
- 2.2. Øke arealet av eng, innmarksbeite og andre kulturer
- 2.3. Opprettholde et areal- og kulturlandskapstilskudd som sikrer at drifta av arealene ivaretas
- 2.4. Arbeide for langsiktige jordleieavtaler

Mål 3. Øke totalt antall beitedyr i utmark med 5 %

Strategier:

- 3.1. Redusere tapene av dyr på utmarksbeite
- 3.2. Redusere rovdyrbestandene i regionen
- 3.3. Øke utnyttelsen av utmarksbeitet gjennom beiting med flere dyreslag
- 3.4. Bedre organiseringa av beitebruken

Mål 4. Opprettholde seterdrift og beitebruk i seterområdene

Strategier:

- 4.1. Tilrettelegge for aktiv seterdrift og ivareta setertradisjonene

Næringsutvikling:

Mål 5. Øke produksjonen av mjølk, kjøtt og planteprodukter

Strategier:

- 5.1. Øke ku- og geitmjølkkvotene
- 5.2. Øke kjøttproduksjonen på storfe, sau og geit
- 5.3. Øke produksjonen av poteter, grønnsaker og bær
- 5.4. Kostnadseffektive og framtidsrettede driftsbygninger
- 5.5. Legge til rette for og utvikle samarbeidsløsninger
- 5.6. Kompetanseheving i de ulike produksjonene

Mål 6. Øke verdiskapinga gjennom nyskaping og foredling med 5 %

Strategier:

- 6.1. Øke utnyttelsen av alle eiendommens ressurser
- 6.2. Mer foredling og økt foredlingsgrad
- 6.3. Utvikle og markedsføre spesielle kvalitetsprodukter med lokal forankring
- 6.4. Utnytte geitkjøttet – få til slakting og produktutvikling
- 6.5. Kvalitetsfremmende tiltak i produksjon og foredling
- 6.6. Utvikle samarbeidstiltak innen foredling
- 6.7. Utdanning og kompetanseutvikling
- 6.8. Nettverksbygging
- 6.9. Skape positive holdninger både innad i landbruket og til landbruket
- 6.10. Øke pelsdyrholdet
- 6.11. Reiseliv
- 6.12. Salg av opplevelser
- 6.13. Inn på tunet-tilbud (grønn omsorg)
- 6.14. Tjenesteyting og andre næringer

Mål 7. Øke aktiviteten i seterområdene

Strategier:

- 7.1. Seterturisme

VEDLEGG

Tabell 3. Antall driftsenheter (antall foretak som søker produksjonstilskudd)

DRIFTSENHETER (ANT.)							
KOMMUNE	1991	1995	2000	2002	2003	91-03	91-03(%)
RENDALEN	136	133	119	116	105	-31	-23
TOLGA	179	170	165	159	153	-26	-15
TYNSET	335	327	298	284	267	-68	-20
ALVDAL	204	201	185	169	168	-36	-18
FOLLDAL	178	170	150	142	136	-42	-24
OS	206	196	185	178	163	-43	-21
N-ØSTERDAL	1 238	1 197	1 102	1 048	992	-246	-20
S-ØSTERDAL	811	779	709	619	580	-231	-28
GLÅMDAL	2 259	2 255	1 953	1 716	1 585	-674	-30
HEDMARKEN	1 689	1 600	1 500	1 411	1 342	-347	-21
HEDMARK	5 997	5 831	5 264	4 794	4 499	-1 498	-25

Tabell 4. Jordbruksareal

SUM JORDBRUKSAREAL (DAA)							
KOMMUNE	1991	1995	2000	2002	2003	91-03	91-03(%)
RENDALEN	19 561	19 749	21 245	22 319	21 502	1 941	10
TOLGA	27 647	29 031	31 198	32 349	31 598	3 951	14
TYNSET	53 248	54 967	55 946	57 938	56 789	3 541	7
ALVDAL	26 119	27 424	27 828	28 492	28 641	2 522	10
FOLLDAL	24 410	25 350	25 680	25 519	25 282	872	4
OS	27 760	28 968	30 594	30 660	31 137	3 377	12
N-ØSTERDAL	178 745	185 489	192 491	197 277	194 949	16 204	9
S-ØSTERDAL	114 015	120 462	122 043	120 033	118 253	4 238	4
HEDMARKEN	354 666	367 210	376 076	381 550	375 713	21 047	6
GLÅMDAL	356 094	380 343	387 719	387 656	386 457	30 363	9
HEDMARK	1 003 520	1 053 504	1 078 329	1 086 516	1 075 372	71 852	7

Tabell 5. Jordbruksareal pr. foretak

GJENNOMSNITTLIG DRIFTSENHET, DAA							
KOMMUNE	1991	1995	2000	2002	2003	91-03	91-03(%)
RENDALEN	144	148	179	192	205	61	42
TOLGA	154	171	189	203	207	52	34
TYNSET	159	168	188	204	213	54	34
ALVDAL	128	136	150	169	170	42	33
FOLLDAL	137	149	171	180	186	49	36
OS	135	148	165	172	191	56	42
N-ØSTERDAL	144	155	175	188	197	53	36
S-ØSTERDAL	141	155	172	194	204	63	45
HEDMARKEN	210	230	251	227	280	70	33
GLÅMDAL	158	169	199	226	244	86	54
HEDMARK	167	181	205	227	239	72	43

Tabell 6. Bruksstruktur

UTVIKLING I BRUKSSTRUKTUR																														
KOMMUNE/ÅR	20 - 49 DAA					50 - 99 DAA					100 - 199 DAA					200 - 299 DAA					300 - 499 DAA					≥ 500 DAA				
	-91	-95	-00	-02	-03	-91	-95	-00	-02	-03	-91	-95	-00	-02	-03	-91	-95	-00	-02	-03	-91	-95	-00	-02	-03	-91	-95	-00	-02	-03
RENDALEN	11	9	4	3	2	30	30	18	14	15	58	57	48	39	30	26	30	36	34	45	5	5	9	8	7	0	0	2	1	4
TOLGA	13	7	7	4	4	32	20	17	13	13	84	81	57	48	45	44	57	64	66	63	5	5	15	21	21	0	0	1	1	1
TYNSET	29	20	17	11	10	66	58	42	37	30	128	130	104	93	83	88	92	94	86	90	19	24	38	49	48	1	1	0	3	3
ALVDAL	24	21	14	7	7	58	51	36	30	31	90	93	84	78	75	24	29	41	40	39	7	6	8	12	13	0	0	0	0	1
FOLLDAL	23	15	7	6	6	41	37	26	22	22	79	78	69	59	54	29	33	32	33	31	6	7	15	18	20	0	0	0	0	1
OS	19	15	12	10	6	51	41	36	34	33	85	78	67	61	55	43	51	53	50	46	1	5	14	16	18	0	0	0	1	3
N-ØSTERDAL	119	87	61	41	35	278	237	175	150	144	524	517	429	378	342	254	292	320	309	314	43	52	99	124	127	1	1	3	6	13
S-ØSTERDAL	126	109	88	45	34	208	203	166	130	123	289	254	212	200	189	118	122	132	116	110	43	56	67	82	84	14	21	29	23	29
HEDMARKEN	225	197	146	103	68	328	298	261	224	220	426	379	331	310	296	234	245	244	228	217	273	279	289	292	297	140	161	183	193	193
GLÅMDAL	268	342	255	132	97	766	651	471	408	362	624	636	553	488	446	280	263	275	252	261	187	212	219	220	218	88	121	163	171	179
HEDMARK	738	735	550	321	234	1 580	1 389	1 073	912	849	1 863	1 786	1 525	1 376	1 273	886	922	971	905	902	546	599	674	718	726	243	304	378	393	414

Tabell 7. Leiejord

LEIEJORD (DAA)						
KOMMUNE	1992	1995	2000	2001	92-01	92-01(%)
RENDALEN	6 105	6 304	8 174	8 261	2 156	35
TOLGA	5 255	5 679	9 673	9 567	4 312	82
TYNSET	15 294	14 628	18 731	18 069	2 775	18
ALVDAL	6 389	5 971	7 561	7 995	1 606	25
FOLLDAL	6 271	6 465	8 393	8 786	2 515	40
OS	5 389	5 891	7 803	7 331	1 942	36
N-ØSTERDAL	44 703	44 938	60 335	60 009	15 306	34
S-ØSTERDAL	35 887	38 404	49 539	50 075	14 188	40
HEDMARKEN	55 639	65 553	103 387	102 822	47 183	85
GLÅMDAL	89 278	102 679	153 137	157 237	67 959	76
HEDMARK	225 507	251 574	366 398	370 143	144 636	64

Tabell 8. Eng og beite

ENG OG BEITE (DAA)							
KOMMUNE	1991	1995	2000	2002	2003	91-03	91-03(%)
RENDALEN	10 144	11 766	14 942	16 397	15 904	5 760	57
TOLGA	26 670	27 861	30 077	31 592	31 011	4 341	16
TYNSET	48 349	50 690	51 753	53 978	52 966	4 617	10
ALVDAL	21 503	22 909	24 156	24 803	24 869	3 366	16
FOLLDAL	22 066	22 516	23 304	23 893	23 847	1 781	8
OS	25 232	26 387	28 586	29 082	29 697	4 465	18
N-ØSTERDAL	153 964	162 129	172 818	179 745	178 294	24 330	16
S-ØSTERDAL	61 117	67 866	70 546	69 691	69 719	8 602	14
HEDMARKEN	76 938	87 037	100 946	106 397	105 266	28 328	37
GLÅMDAL	25 484	32 552	41 536	42 676	42 096	16 612	65
HEDMARK	317 503	349 584	385 846	398 509	395 375	77 872	25

Tabell 9. Eng og beite, antall søkere

ENG OG BEITE, ANT. SØKERE							
KOMMUNE	1991	1995	2000	2002	2003	91-03	91-03(%)
RENDALEN	104	102	96	101	93	-11	-11
TOLGA	179	170	163	154	148	-31	-17
TYNSET	330	323	293	274	263	-67	-20
ALVDAL	200	201	186	166	166	-34	-17
FOLLDAL	178	170	150	139	135	-43	-24
OS	203	193	183	173	162	-41	-20
N-ØSTERDAL	1 194	1 159	1 071	1 007	967	-227	-19
S-ØSTERDAL	582	584	542	464	438	-144	-25
HEDMARKEN	912	896	900	866	794	-118	-13
GLÅMDAL	582	611	629	547	495	-87	-15
HEDMARK	3 270	3 250	3 142	2 884	2 694	-576	-18

Tabell 10. Rotvekster og grønnfôrvekster

ROTVEKSTER OG GRØNNFØRVEKSTER (DAA)							
KOMMUNE	1991	1995	2000	2002	2003	91-03	91-03(%)
RENDALEN	1 492	2 160	2 054	1 701	1 325	-167	-11
TOLGA	957	1 119	952	412	267	-690	-72
TYNSET	3 901	3 636	2 435	1 625	1 420	-2 481	-64
ALVDAL	2 140	3 205	2 152	1 426	1 271	-869	-41
FOLLDAL	2 300	2 763	2 251	1 205	1 176	-1 124	-49
OS	2 490	2 544	1 946	1 400	1 161	-1 329	-53
N-ØSTERDAL	13 280	15 427	11 790	7 769	6 620	-6 660	-50
S-ØSTERDAL	4 615	4 885	4 848	3 093	2 671	-1 944	-42
HEDMARKEN	13 641	16 681	12 638	10 552	10 626	-3 015	-22
GLÅMDAL	2 631	3 939	3 621	3 117	2 372	-259	-10
HEDMARK	34 167	40 932	31 897	24 531	22 289	-11 878	-35

Tabell 11. Poteter

POTETER (DAA)							
KOMMUNE	1991	1995	2000	2002	2003	91-03	91-03(%)
RENDALEN	251	360	621	711	714	463	184
TOLGA	9	21	14	11	14	5	56
TYNSET	210	326	751	1 034	729	519	247
ALVDAL	279	367	363	398	379	100	36
FOLLDAL	0	0	3	5	4	4	
OS	3	0	0	1	2	-1	-33
N-ØSTERDAL	752	1 074	1 752	2 160	1 842	1 090	145
S-ØSTERDAL	2 184	2 955	2 271	2 659	2 785	601	28
HEDMARKEN	9 045	10 596	9 990	11 768	10 915	1 870	21
GLÅMDAL	31 526	37 632	33 684	32 962	32 942	1 416	4
HEDMARK	43 507	52 257	47 697	49 549	48 484	4 977	11

Tabell 12. Poteter, antall søkere

POTETER, ANT. SØKERE							
KOMMUNE	1991	1995	2000	2002	2003	91-03	91-03(%)
RENDALEN	46	32	23	19	13	-33	-72
TOLGA	8	6	5	2	3	-5	-63
TYNSET	25	21	34	36	30	5	20
ALVDAL	48	45	37	31	28	-20	-42
FOLLDAL	0	0	1	1	1	1	
OS	1	0	0	1	2	1	100
N-ØSTERDAL	128	104	100	90	77	-51	-40
S-ØSTERDAL	123	76	49	36	37	-86	-70
HEDMARKEN	478	364	241	214	186	-292	-61
GLÅMDAL	997	737	522	400	368	-629	-63
HEDMARK	1 726	1 281	912	740	668	-1 058	-61

Tabell 13. Korn

KORN (DAA)							
KOMMUNE	1991	1995	2000	2002	2003	91-03	91-03(%)
RENDALEN	7 150	4 960	3 239	3 014	3 217	-3 933	-55
TOLGA	0	0	118	204	266	266	
TYNSET	428	96	609	615	944	516	121
ALVDAL	1 805	634	863	1 456	1 856	51	3
FOLLDAL	0	0	0	0	0	0	
OS	12	0	0	0	0	-12	-100
N-ØSTERDAL	9 395	5 690	4 829	5 289	6 283	-3 112	-33
S-ØSTERDAL	43 594	42 429	42 048	40 895	39 815	-3 779	-9
HEDMARKEN	237 241	232 183	235 858	229 985	230 659	-6 582	-3
GLÅMDAL	291 716	297 768	302 872	300 642	301 102	9 386	3
HEDMARK	581 946	578 070	585 607	576 811	577 859	-4 087	-1

Tabell 14. Korn, antall søkere

KORN, ANT. SØKERE							
KOMMUNE	1991	1995	2000	2002	2003	91-03	91-03(%)
RENDALEN	72	51	69	76	94	22	31
TOLGA	0	0	4	8	9	9	
TYNSET	8	2	10	13	20	12	150
ALVDAL	45	19	23	30	37	-8	-18
FOLLDAL	0	0	0	0	0	0	
OS	1	0	0	0	0	-1	-100
N-ØSTERDAL	126	72	69	76	94	-32	-25
S-ØSTERDAL	297	260	246	216	196	-101	-34
HEDMARKEN	1 295	1 121	1 039	961	906	-389	-30
GLÅMDAL	2 077	2 031	1 718	1 513	1 390	-687	-33
HEDMARK	3 795	3 484	3 072	2 766	2 586	-1 209	-32

Tabell 15. Økologisk areal

ØKOLOGISK AREAL (DAA)							
KOMMUNE	1996	1998	2000	2002	2003	96-03	96-03(%)
RENDALEN	220	498	322	731	766	546	248
TOLGA	853	1 777	2 051	2 500	2 578	1 725	202
TYNSET	682	1 252	1 620	2 487	3 069	2 387	350
ALVDAL	82	175	704	458	1 544	1 462	1783
FOLLDAL	48	122	465	535	900	852	1775
OS	421	580	842	726	786	365	87
N-ØSTERDAL	2 306	4 404	6 004	7 437	9 643	7 337	318
S-ØSTERDAL	750	1 639	1 578	1 925	3 067	2 317	309
HEDMARKEN	2 313	4 468	9 917	12 340	16 047	13 734	594
GLÅMDAL	827	1 367	2 290	3 843	5 467	4 640	561
HEDMARK	6 196	11 878	19 789	25 545	34 224	28 028	452

Tabell 16. Mjølkekyr

MJØLKEKYR							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	591	515	525	518	510	-81	-14
TOLGA	1 866	1 903	1 816	1 685	1 604	-262	-14
TYNSET	2 691	2 601	2 432	2 432	2 419	-272	-10
ALVDAL	1 148	1 176	1 081	1 025	1 050	-98	-9
FOLLDAL	1 021	947	857	779	791	-230	-23
OS	1 676	1 675	1 648	1 629	1 594	-82	-5
N-ØSTERDAL	8 993	8 817	8 359	8 068	7 968	-1 025	-11
S-ØSTERDAL	3 204	3 039	2 604	2 225	2 118	-1 086	-34
HEDMARKEN	5 619	5 319	5 216	4 869	4 913	-706	-13
GLÅMDAL	1 392	1 098	915	760	739	-653	-47
HEDMARK	19 208	18 273	17 094	15 922	15 738	-3 470	-18

Tabell 17. Mjølkekyr, antall søkere

ANT. BRUK MED MJØLKEKYR							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	49	38	35	33	33	-16	-33
TOLGA	142	137	117	103	99	-43	-30
TYNSET	182	170	146	130	128	-54	-30
ALVDAL	94	93	82	74	72	-22	-23
FOLLDAL	83	74	62	52	51	-32	-39
OS	128	121	109	100	99	-29	-23
N-ØSTERDAL	678	633	551	492	482	-196	-29
S-ØSTERDAL	299	270	193	152	142	-157	-53
HEDMARKEN	354	323	271	239	227	-127	-36
GLÅMDAL	147	103	66	51	51	-96	-65
HEDMARK	1 478	1 329	1 081	934	902	-576	-39

Tabell 18. Ammekyr

AMMEKYR							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	8	82	183	192	251	243	3038
TOLGA	4	11	32	27	70	66	1650
TYNSET	102	162	311	413	445	343	336
ALVDAL	26	103	169	214	215	189	727
FOLLDAL	8	44	53	102	90	82	1025
OS	7	35	68	89	98	91	1300
N-ØSTERDAL	155	437	816	1 037	1 169	1 014	654
S-ØSTERDAL	80	296	755	904	985	905	1131
HEDMARKEN	402	1 137	2 091	2 168	2 431	2 029	505
GLÅMDAL	94	505	816	946	1 032	938	998
HEDMARK	731	2 375	4 478	5 055	5 617	4 886	668

Tabell 19. Ammekyr, antall søkere

ANT. BRUK MED AMMEKU							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	3	17	19	18	18	15	500
TOLGA	2	4	5	2	7	5	250
TYNSET	13	29	43	46	47	33	262
ALVDAL	8	17	17	19	16	8	100
FOLLDAL	2	13	10	11	12	10	500
OS	4	8	15	16	16	12	300
N-ØSTERDAL	32	88	109	112	116	83	263
S-ØSTERDAL	17	59	82	88	83	65	388
HEDMARKEN	51	141	176	158	164	113	222
GLÅMDAL	18	66	110	101	96	78	433
HEDMARK	118	354	477	459	459	339	289

Tabell 20. Andre storfe

ANDRE STORFE, ANT. DYR							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	1 028	1 117	1 191	1 205	1 250	222	22
TOLGA	2 750	2 998	3 054	3 070	2 999	249	9
TYNSET	4 621	4 920	4 963	5 182	5 173	552	12
ALVDAL	1 921	2 185	2 194	2 066	2 128	207	11
FOLLDAL	1 558	1 788	1 693	1 623	1 669	111	7
OS	2 685	2 882	2 896	2 876	2 915	230	9
N-ØSTERDAL	14 563	15 890	15 991	16 022	16 134	1 571	11
S-ØSTERDAL	4 988	5 193	5 228	4 692	4 754	-234	-5
HEDMARKEN	13 835	14 011	13 521	13 044	13 355	-480	-3
GLÅMDAL	2 352	2 743	3 018	2 783	2 732	380	16
HEDMARK	35 738	37 837	37 758	36 541	36 975	1 237	3

Tabell 21. Vinterføra sau

SAU (V.F.S.)					>1 år		
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-02	90-02(%)
RENDALEN	3 018	3 010	4 252	3 621	2 538	603	20
TOLGA	2 369	2 380	2 718	2 817	2 035	448	19
TYNSET	8 432	9 286	8 345	8 553	6 461	121	1
ALVDAL	6 214	6 383	6 249	6 691	5 197	477	8
FOLLDAL	5 937	6 083	5 737	6 148	4 609	211	4
OS	3 676	3 970	3 935	4 005	3 205	329	9
N-ØSTERDAL	29 646	31 112	31 236	31 835	24 045	2 189	7
S-ØSTERDAL	8 883	8 999	8 478	8 671	5 915	-212	-2
HEDMARKEN	13 799	15 131	15 825	15 550	11 070	1 751	13
GLÅMDAL	5 534	5 951	6 369	6 033	4 122	499	9
HEDMARK	57 862	61 193	61 908	62 089	45 152	4 227	7

Merknad: Ant. v.f.s. 1990-2002: Vinterføra sauer, voksne og lam. Fra 2003 er bare sau over 1 år med i talla for vinterføra sau

Tabell 22. Vinterføra sau, antall søkere

ANT. BRUK MED SAU							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	47	44	43	39	35	-12	-26
TOLGA	50	42	42	40	39	-11	-22
TYNSET	122	130	112	103	98	-24	-20
ALVDAL	117	111	100	89	88	-29	-25
FOLLDAL	89	90	81	75	73	-16	-18
OS	107	96	84	81	83	-24	-22
N-ØSTERDAL	532	513	455	427	416	-116	-22
S-ØSTERDAL	188	181	145	135	128	-60	-32
HEDMARKEN	303	309	294	256	246	-57	-19
GLÅMDAL	201	183	160	131	126	-75	-37
HEDMARK	1 224	1 186	1 054	949	916	-308	-25

Tabell 23. Mjølkegeiter

MJØLKEGEIT							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	0	0	0	0	0	0	0
TOLGA	27	24	33	41	40	13	48
TYNSET	2	0	0	0	73	71	3550
ALVDAL	258	262	143	132	155	-103	-40
FOLLDAL	633	511	443	477	480	-153	-24
OS	341	300	230	318	283	-58	-17
N-ØSTERDAL	1 261	1 097	849	968	1 031	-230	-18
S-ØSTERDAL	679	617	559	476	493	-186	-27
HEDMARKEN	6	0	40	30	68	62	1033
GLÅMDAL	5	0	0	10	9	4	80
HEDMARK	1 951	1 714	1 448	1 484	1 601	-350	-18

Tabell 24. Mjølkegeiter, antall søkere

ANT. BRUK MED MJØLKEGEIT							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	0	0	0	0	0	0	0
TOLGA	1	1	1	1	1	0	0
TYNSET	1	0	0	0	1	0	0
ALVDAL	12	11	6	4	5	-7	-58
FOLLDAL	15	13	10	9	9	-6	-40
OS	5	5	3	3	3	-2	-40
N-ØSTERDAL	34	30	20	17	19	-15	-44
S-ØSTERDAL	17	13	12	8	10	-7	-41
HEDMARKEN	2	0	1	1	2	0	0
GLÅMDAL	2	0	0	1	1	-1	-50
HEDMARK	55	43	33	27	32	-23	-42

Tabell 25. Avlspurker

AVLSPURKER							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	107	79	83	93	97	-10	-9
TOLGA	9	7	6	2	0	-9	-100
TYNSET	13	17	33	10	1	-12	-92
ALVDAL	23	21	36	29	29	6	26
FOLLDAL	0	0	3	0	0	0	
OS	0	10	32	1	1	1	
N-ØSTERDAL	152	134	193	135	128	-24	-16
S-ØSTERDAL	689	687	370	374	382	-307	-45
HEDMARKEN	4 482	5 110	4 936	4 832	5 067	585	13
GLÅMDAL	1 329	1 339	1 068	1 243	1 408	79	6
HEDMARK	6 652	7 270	6 567	6 584	6 985	333	5

Tabell 26. Avlspurker, antall søkere

ANT. BRUK MED AVLSPURKER							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	6	4	3	3	3	-3	-50
TOLGA	1	1	1	1	0	-1	-100
TYNSET	1	1	4	3	1	0	0
ALVDAL	3	2	2	1	1	-2	-67
FOLLDAL	0	0	2	0	0	0	
OS	0	1	3	1	1	1	
N-ØSTERDAL	11	9	15	9	6	-5	-45
S-ØSTERDAL	32	29	18	14	14	-18	-56
HEDMARKEN	221	220	149	134	129	-92	-42
GLÅMDAL	134	120	60	49	46	-88	-66
HEDMARK	398	378	242	206	195	-203	-51

Tabell 27. Slaktegris

SLAKTEGRIS							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	1 117	1 111	666	1 235	1 178	61	5
TOLGA	30	17	21	14	2	-28	-93
TYNSET	566	16	179	46	4	-562	-99
ALVDAL	251	182	388	752	765	514	205
FOLLDAL	17	7	5	11	0	-17	-100
OS	206	101	24	16	0	-206	-100
N-ØSTERDAL	2 187	1 434	1 283	2 074	1 949	-238	-11
S-ØSTERDAL	10 207	8 806	7 404	8 288	9 787	-420	-4
HEDMARKEN	85 137	103 391	133 171	123 451	122 989	37 852	44
GLÅMDAL	23 318	23 254	26 575	26 077	25 695	2 377	10
HEDMARK	120 849	136 885	168 433	159 890	160 420	39 571	33

Tabell 28. Slaktegris, antall søkere

ANT. BRUK MED SLAKTEGRIS							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	9	5	4	4	4	-5	-56
TOLGA	3	3	2	2	1	-2	-67
TYNSET	4	2	3	3	2	-2	-50
ALVDAL	6	2	2	2	1	-5	-83
FOLLDAL	2	0	2	2	0	-2	-100
OS	2	3	4	4	0	-2	-100
N-ØSTERDAL	26	15	17	17	8	-18	-69
S-ØSTERDAL	48	35	28	32	24	-24	-50
HEDMARKEN	321	312	263	238	223	-98	-31
GLÅMDAL	188	143	105	87	86	-102	-54
HEDMARK	583	505	413	374	341	-242	-42

Tabell 29. Verpehøner

VERPEHØNER							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	2 076	5 684	8 450	8 246	5 049	2 973	143
TOLGA	19	67	55	10	13	-6	-32
TYNSET	316	2 067	2 070	1 070	1 066	750	237
ALVDAL	113	1 002	1 040	1 079	941	828	733
FOLLDAL	130	30	61	92	5	-125	-96
OS	54	97	24	82	100	46	85
N-ØSTERDAL	2 708	8 947	11 700	10 579	7 174	4 466	165
S-ØSTERDAL	42 303	45 303	49 317	49 372	50 637	8 334	20
HEDMARKEN	120 598	196 759	244 621	238 924	294 940	174 342	145
GLÅMDAL	44 295	63 433	62 239	65 600	66 047	21 752	49
HEDMARK	209 904	314 442	367 877	364 475	418 798	208 894	100

Tabell 30. Verpehøner, antall søkere

ANT. BRUK MED VERPEHØNER							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2 003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	6	11	7	6	2	-4	-67
TOLGA	3	8	5	1	1	-2	-67
TYNSET	6	9	8	8	8	2	33
ALVDAL	4	4	4	3	4	0	0
FOLLDAL	5	4	3	3	1	-4	-80
OS	4	2	3	4	3	-1	-25
N-ØSTERDAL	28	38	30	25	19	-9	-32
S-ØSTERDAL	28	40	34	37	35	7	25
HEDMARKEN	115	119	103	92	88	-27	-23
GLÅMDAL	89	88	83	63	59	-30	-34
HEDMARK	260	285	250	217	201	-59	-23

Tabell 31. Slaktekylling

SLAKTEKYLLING							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2 003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	32 700	52 800	2	53 079	122 404	89 704	274
TOLGA	0	0	80 000	146 500	276 000	276 000	
TYNSET	32 072	38 800	46 106	0	25 472	-6 600	-21
ALVDAL	0	0	20	80 050	80 020	80 020	
FOLLDAL	0	0	0	0	0	0	
OS	33	20	0	0	0	-33	-100
N-ØSTERDAL	64 805	91 620	126 128	279 629	503 896	439 091	678
S-ØSTERDAL	254 568	222 797	324 634	362 829	383 860	129 292	51
HEDMARKEN	2 362 460	3 641 943	6 319 880	6 886 631	7 364 315	5 001 855	212
GLÅMDAL	173 070	292 184	565 252	609 388	553 827	380 757	220
HEDMARK	2 854 903	4 248 544	7 335 894	8 138 477	8 805 898	5 950 995	208

Tabell 32. Slaktekylling, antall søkere

ANT. BRUK MED SLAKTEKYLLINGER							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	1	1	1	1	1	0	
TOLGA	0	0	1	3	3	3	
TYNSET	1	1	1	0	1	0	
ALVDAL	0	0	1	2	2	2	
FOLLDAL	0	0	0	0	0	0	
OS	1	1	0	0	0	-1	
N-ØSTERDAL	3	3	4	6	7	4	133
S-ØSTERDAL	6	5	6	7	7	1	17
HEDMARKEN	60	68	83	85	86	26	43
GLÅMDAL	5	6	11	16	10	5	100
HEDMARK	74	82	104	114	110	36	49

Tabell 33. Hester

HESTER							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	10	27	42	59	65	55	550
TOLGA	14	20	38	49	41	27	193
TYNSET	151	211	339	351	358	207	137
ALVDAL	36	51	57	60	85	49	136
FOLLDAL	60	52	126	127	137	77	128
OS	9	21	25	25	38	29	322
N-ØSTERDAL	280	382	627	671	724	444	159
S-ØSTERDAL	159	216	332	339	265	106	67
HEDMARKEN	353	495	888	963	1 120	767	217
GLÅMDAL	302	332	596	576	575	273	90
HEDMARK	1 094	1 425	2 443	2 549	2 684	1 590	145

Tabell 34. Pelsdyr

PELSDYR							
KOMMUNE	1991	1995	2000	2002	2003	91-03	91-03(%)
RENDALEN	249	440	315	380	450	201	81
TOLGA	1 691	1 277	1 429	1 382	1 456	-235	-14
TYNSET	1 742	1 612	1 485	1 449	1 696	-46	-3
ALVDAL	1 032	915	608	413	465	-567	-55
FOLLDAL	2 339	2 099	675	762	770	-1 569	-67
OS	141	12	0	0	0	-141	-100
N-ØSTERDAL	7 194	6 355	4 512	4 386	4 837	-2 357	-33
S-ØSTERDAL	1 259	1 828	4 512	1 048	1 093	-166	-13
HEDMARKEN	2 540	2 571	3 333	3 379	3 254	714	28
GLÅMDAL	1 531	1 095	996	1 139	1 118	-413	-27
HEDMARK	12 524	11 849	9 822	9 952	10 302	-2 222	-18

Tabell 35. Bruk med pelsdyr

ANTALL BRUK MED PELSDYR							
KOMMUNE	1991	1995	2000	2002	2003	91-03	91-03(%)
RENDALEN	4	3	2	1	0	-4	-100
TOLGA	14	11	11	10	10	-4	-29
TYNSET	17	13	11	8	9	-8	-47
ALVDAL	6	6	5	3	4	-2	-33
FOLLDAL	30	16	4	3	3	-27	-90
OS	4	1	0	0	0	-4	-100
N-ØSTERDAL	75	50	33	25	26	-49	-65
S-ØSTERDAL	9	8	4	4	4	-5	-56
HEDMARKEN	18	16	10	9	8	-10	-56
GLÅMDAL	12	8	5	5	6	-6	-50
HEDMARK	114	82	52	43	44	-70	-61

Tabell 36. Mjølkekvoter, kumjølke

MJØLKEKVOTER, KUMJØLK, L							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	2004	2000-2004
RENDALEN	3280000	2810000	2600000	2600426	2706759	2782431	182431
TOLGA	10500000	9600000	9159336	837126	8814000	8606844	-552492
TYNSET	15300000	13800000	12920356	12395663	12765430	12950722	30366
ALVDAL			6160435	5993533	6058182	6007157	-153278
FOLLDAL	5796736	5451740	5175596	4505911	4641798	4693016	-482580
OS	9448400	8884600	8449216	8333537	8472982	8604960	155744
N-ØSTERDAL			44464939	34666196	43459151	43645130	-819809

Merknad: Det mangler data fra Alvdal for 1990 og 1995.

Tabell 37. Mjølkeleveranser (Kilde: TINE)

MJØLKELEVERANSER, KUMJØLK								
KOMMUNE	1995, I		1999, I		2003, I		2003 i % av 1995	
	Leveranse	Gj.sn.lev. pr. bruk	Leveranse	Gj.sn.lev. pr. bruk	Leveranse	Gj.sn.lev. pr. bruk	Leveranse	Gj.sn.lev. pr. bruk
RENDALEN	2553269	65468	2482551	65330	2650418	80316	104	123
TOLGA	9074525	66237	8762127	71237	8469617	82229	93	124
TYNSET	13102531	77074	12505157	81202	12578751	96021	96	125
ALVDAL	5966600	59075	5953540	64712	5732804	74452	96	126
FOLLDAL	5113795	61612	4938443	60968	4357885	70288	85	114
OS	8357280	66858	8320269	68763	8507163	82594	102	124
N-ØSTERDAL	44168000	67432	42962087	70545	42296638	83098	96	123
S-ØSTERDAL	16179484	56970	15806749	63737	11814777	72483	73	127
HEDMARKEN	30396661	93241	30041360	100138	28045550	118837	92	127
GLÅMDAL	5486157	51272	5293639	67008	3872034	73057	71	142
HEDMARK	96230302	70139	94103835	76136	85928999	89416	89	127
NORGE	1712100000	66360	1630777000	71847	1504543575	78946	88	119

Tabell 38. Mjølkekvoter, geitmjølk

MJØLKEKVOTER, GEITMJØLK, L						
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	2004
RENDALEN	0	0	0	0	0	0
TOLGA				17759	18469	18838
TYNSET						52323
ALVDAL				100191	88598	95063
FOLLDAL	303404	209169	177073	221559	230421	192163
OS				120616	130217	141493
N-ØSTERDAL				460125	467705	499880

Tabell 39. Lammevekter, lam levert kjøttssamvirket (Kilde: Gilde Hed-Opp BA)

SLAKTEVEKTER LAM, KG.			
KOMMUNE	2001	2002	2003
RENDALEN	16,4	16,7	16,7
TOLGA	18,6	19,4	19,3
TYNSET	18,4	18,9	18,5
ALVDAL	17,9	18,0	17,8
FOLLDAL	18,7	19,2	18,9
OS	18,6	19,1	19,1
HEDMARK	17,7	18,1	18,0

Tabell 40. Seterdrift

ANTALL BRUK MED SETERDRIFT (ENKELT-/FELLESSETER, KU/GEIT)							
KOMMUNE	1991	1995	2000	2002	2003	91-03	91-03(%)
RENDALEN	10	4	1	1	2	-8	-80
TOLGA	70	74	74	69	66	-4	-6
TYNSET	75	69	66	59	60	-15	-20
ALVDAL	64	63	55	53	51	-13	-20
FOLLDAL	41	39	38	31	31	-10	-24
OS	78	67	61	55	57	-21	-27
N-ØSTERDAL	338	316	295	266	267	-71	-21
S-ØSTERDAL	58	56	57	53	52	-6	-10
HEDMARKEN	18	19	37	32	29	11	61
GLÅMDAL	3	1	6	5	5	2	67
HEDMARK	417	392	395	358	353	-64	-15

Tabell 41. Kyr på utmarksbeite

MELKEKYR/AMMEKYR PÅ UTMARKSBEITE							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	102	138	160	219	220	118	116
TOLGA	1 313	1 193	1 119	1 041	972	-341	-26
TYNSET	1 148	1 169	1 077	1 158	1 222	74	6
ALVDAL	660	686	702	703	724	64	10
FOLLDAL	330	296	265	259	245	-85	-26
OS	962	938	902	917	847	-115	-12
N-ØSTERDAL	4 515	4 420	4 225	4 297	4 230	-285	-6
S-ØSTERDAL	1 582	1 328	1 321	1 141	1 084	-498	-31
HEDMARKEN	1 730	1 120	1 708	2 030	1 999	269	16
GLÅMDAL	377	470	503	518	602	225	60
HEDMARK	8 204	7 338	7 757	7 986	7 915	-289	-4

Tabell 42. Ungdyr på utmarksbeite

UNGDYR AV STORFE PÅ UTMARKSBEITE							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	220	219	288	425	367	147	67
TOLGA	1 489	1 379	1 156	1 199	1 134	-355	-24
TYNSET	1 414	1 248	1 219	1 312	1 299	-115	-8
ALVDAL	900	748	750	812	795	-105	-12
FOLLDAL	438	356	309	253	240	-198	-45
OS	1 003	889	882	861	862	-141	-14
N-ØSTERDAL	5 464	4 839	4 604	4 862	4 697	-767	-14
S-ØSTERDAL	1 734	1 403	1 404	1 350	1 353	-381	-22
HEDMARKEN	4 142	2 782	3 193	3 363	3 313	-829	-20
GLÅMDAL	563	810	656	638	711	148	26
HEDMARK	11 903	9 834	9 857	10 213	10 074	-1 829	-15

Tabell 43. Sau på utmarksbeite

SAUER, VOKSNE OG LAM PÅ UTMARKSBEITE							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	6 859	7 213	4 943	8 241	5 408	-1 451	-21
TOLGA	5 441	5 784	5 048	6 245	6 470	1 029	19
TYNSET	18 678	21 137	17 417	17 890	18 865	187	1
ALVDAL	14 514	15 221	12 894	15 059	15 621	1 107	8
FOLLDAL	14 463	15 395	14 492	14 567	15 315	852	6
OS	8 175	9 080	8 321	9 031	9 350	1 175	14
N-ØSTERDAL	68 130	73 830	63 115	71 033	71 029	2 899	4
S-ØSTERDAL	20 352	20 776	14 656	16 707	14 859	-5 493	-27
HEDMARKEN	28 261	31 505	30 631	30 995	31 739	3 478	12
GLÅMDAL	11 205	11 636	10 482	11 700	11 094	-111	-1
HEDMARK	127 948	137 747	118 884	130 435	128 721	773	1

Tabell 44. Sau på innmarksbeite

SAU PÅ INNMARKSBEITE			
KOMMUNE	2000	2002	2003
RENDALEN	4035	4501	2992
TOLGA		90	109
TYNSET		359	496
ALVDAL	1413	548	127
FOLLDAL		377	253
OS		45	220
N-ØSTERDAL		5920	4197

Tabell 45. Geiter på utmarksbeite

GEITER, VOKSNE OG KJE, PÅ UTMARKSBEITE							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	1	0	0	8	0	-1	
TOLGA	53	51	40	60	48	-5	-9
TYNSET	6	1	261	75	322	316	5267
ALVDAL	267	344	209	247	294	27	10
FOLLDAL	893	557	531	637	658	-235	-26
OS	300	356	408	395	440	140	47
N-ØSTERDAL	1 520	1 309	1 449	1 422	1 762	242	16
S-ØSTERDAL	835	992	793	712	736	-99	-12
HEDMARKEN	19	18	17	58	94	75	395
GLÅMDAL	9	0	15	7	9	0	0
HEDMARK	2 383	2 319	2 274	2 199	2 601	218	9

Tabell 46. Hest på utmarksbeite

HESTER > 1 ÅR PÅ UTMARKSBEITE							
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	90-03	90-03(%)
RENDALEN	10	1	10	5	6	-4	-40
TOLGA	5	8	6	4	6	1	20
TYNSET	88	59	135	267	227	139	158
ALVDAL	29	29	8	8	7	-22	-76
FOLLDAL	39	8	18	85	65	26	67
OS	6	8	2	6	1	-5	-83
N-ØSTERDAL	177	113	179	375	312	135	76
S-ØSTERDAL	71	74	116	81	90	19	27
HEDMARKEN	205	163	211	266	190	-15	-7
GLÅMDAL	111	45	62	120	74	-37	-33
HEDMARK	564	395	568	842	666	102	18

Tabell 47. Tap av sau og lam på utmarksbeite
(tall fra Organisert beitebruk, representerer ca. 95 % av saueholderne)

TAP AV SAU OG LAM PÅ UTMARKSBEITE, %						Ant. dyr
KOMMUNE	1990	1995	2000	2002	2003	2003
RENDALEN	4,0	8,1	9,8	10,2	12,5	575
TOLGA	2,6	3,2	3,0	4,0	4,3	240
TYNSET	3,5	4,5	8,2	8,3	8,9	1 775
ALVDAL	2,6	5,9	7,0	8,9	10,4	1 248
FOLLDAL	3,4	4,3	8,0	9,5	8,9	1 419
OS	2,8	4,4	8,6	8,2	5,8	522
N-ØSTERDAL	3,2	4,9	7,7	8,4	8,6	5 779
S-ØSTERDAL	6	10,6	11,7	12,2	11,3	1 551
HEDMARKEN	3,1	4,3	5,6	7,1	7,1	2 009
GLÅMDAL	6,2	13,6	20,5	21,6	18	1 820
HEDMARK	3,9	6,3	8,7	9,9	9,4	11 159

Tabell 48. Fôr høstet av kyr på utmarksbeite i 2003, FEm og anslått verdi

FÔROPPTAK, KYR PÅ UTMARKSBEITE			
KOMMUNE	Antall kyr	Fôropptak F.E.m.	Verdi av høstet fôr, kr.
RENDALEN	220	107 800	269 500
TOLGA	972	476 280	1 190 700
TYNSET	1 222	598 780	1 496 950
ALVDAL	724	354 760	886 900
FOLLDAL	245	120 050	300 125
OS	847	415 030	1 037 575
N-ØSTERDAL	4 230	2 072 700	5 181 750
S-ØSTERDAL	1 084	531 160	1 327 900
HEDMARKEN	1 999	1 119 440	2 798 600
GLÅMDAL	602	379 260	948 150
HEDMARK	7 915	3 878 350	9 695 875

Forutsetninger: Daglig fôropptak 7 FEm/dyr, 70 beitedager i Nord-Østerdal, pris pr. FEm kr. 2,50

Tabell 49. Fôr høstet av ungdyr på utmarksbeite i 2003, FEm og anslått verdi

FÔROPPTAK, UNGDYR PÅ UTMARKSBEITE			
KOMMUNE	Antall ungdyr	Fôropptak F.E.m.	Verdi av høstet fôr, kr.
RENDALEN	367	155 975	389 938
TOLGA	1 134	481 950	1 204 875
TYNSET	1 299	552 075	1 380 188
ALVDAL	795	337 875	844 688
FOLLDAL	240	102 000	255 000
OS	862	366 350	915 875
N-ØSTERDAL	4 697	1 996 225	4 990 563
S-ØSTERDAL	1 353	575 025	1 437 563
HEDMARKEN	3 313	1 490 850	3 727 125
GLÅMDAL	711	319 950	799 875
HEDMARK	10 074	4 281 450	10 703 625

Forutsetninger: Daglig fôropptak 5 FEm/dyr, 85 beitedager i Nord-Østerdal, pris pr. FEm kr. 2,50

Tabell 50. Fôr høstet av sau på utmarksbeite i 2003, FEm og anslått verdi

FÔROPPTAK, SAU PÅ UTMARKSBEITE			
KOMMUNE	Antall sauer og lam	Fôropptak F.E.m.	Verdi av høstet fôr, kr.
RENDALEN	5 408	486 720	1 216 800
TOLGA	6 470	582 300	1 455 750
TYNSET	18 865	1 697 850	4 244 625
ALVDAL	1 561	140 490	351 225
FOLLDAL	15 315	1 378 350	3 445 875
OS	9 350	841 500	2 103 750
N-ØSTERDAL	71 029	6 392 610	15 981 525
S-ØSTERDAL	14 859	1 337 310	3 343 275
HEDMARKEN	31 739	2 856 510	7 141 275
GLÅMDAL	11 094	998 460	2 496 150
HEDMARK	128 721	11 584 890	28 962 225

Forutsetninger: Daglig fôropptak 1 FEm/dyr, 90 beitedager, pris pr. FEm kr. 2,50

Merknad: I Rendalen gikk 2 992 sau og lam på innmarksbeite i 2003, jfr. tabell 44

Tabell 51. Fôr høstet av geit på utmarksbeite i 2003, FEm og anslått verdi

FÔROPPTAK, GEIT PÅ UTMARKSBEITE			
KOMMUNE	Antall geiter	Fôropptak F.E.m.	Verdi av høstet fôr, kr.
RENDALEN	-	-	-
TOLGA	48	3 072	7 680
TYNSET	322	20 608	51 520
ALVDAL	294	18 816	47 040
FOLLDAL	658	42 112	105 280
OS	440	28 160	70 400
N-ØSTERDAL	1 762	112 768	281 920
S-ØSTERDAL	736	47 104	117 760
HEDMARKEN	94	6 016	15 040
GLÅMDAL	9	576	1 440
HEDMARK	2 601	166 464	416 160

Forutsetninger: Daglig fôropptak 0,8 FEm/dyr, 80 beitedager, pris pr. FEm kr. 2,50

Tabell 52. Fôr høstet av hest på utmarksbeite i 2003, FEm og anslått verdi

FÔROPPTAK, HEST PÅ UTMARKSBEITE			
KOMMUNE	Antall hester	Fôropptak F.E.m.	Verdi av høstet fôr, kr.
RENDALEN	6	2 400	6 000
TOLGA	6	2 400	6 000
TYNSET	227	90 800	227 000
ALVDAL	7	2 800	7 000
FOLLDAL	65	26 000	65 000
OS	1	400	1 000
N-ØSTERDAL	312	124 800	312 000
S-ØSTERDAL	90	36 000	90 000
HEDMARKEN	190	76 000	190 000
GLÅMDAL	74	29 600	74 000
HEDMARK	666	266 400	666 000

Forutsetninger: Daglig fôropptak 5 FEm/dyr, 80 beitedager, pris pr. FEm kr. 2,50

Tabell 53. Økonomisk resultat på mjølkebruk i Tynset (Kilde: Tynsetregnskap BA)

Økonomisk resultat på 35 mjølkebruk i Tynset (nominelle kr.)						
	1991	1995	2000	2001	2002	1991-2002
Samla inntekter	737017	670884	684681	751670	813457	76440
Samla utgifter	408418	426153	472349	480822	504411	95993
Driftsoverskudd	328599	244731	212332	270848	309046	-19553

Tabell 54. Økonomisk resultat på mjølkebruk i Tynset (Kilde: Tynsetregnskap BA)

Økonomisk resultat på 35 mjølkebruk i Tynset (indeksregulerte 2002 kr.)						
	1991	1995	2000	2001	2002	1991-2002
Samla inntekter	937016	784122	714534	761351	813457	-123559
Samla utgifter	519247	498083	492944	487015	504411	-14836
Driftsoverskudd	417768	286039	221590	274336	309046	-108722

NILF og Østlandsforskning. Notat nr. 2004-10. Verdiskaping og sysselsetting i Hedmarksjordbruket.

Framtidsbilde for jordbruket i Nord-Østerdal

Hvordan framtidsbildet for jordbruket i regionen om 10-15 år vil se ut, avhenger av hvilket utgangspunkt en har for tilnærminga. Hva er et ønsket og hva er et realistisk framtidsbilde?

Grunnforutsetningene for å nå en ønsket utvikling om landbruk i hele landet er at det er god økonomi i produksjonene, forutsigbarhet og sikkerhet i planforutsetninger.

Teknologisk utvikling og kompetanse gir muligheter for rasjonalisering og produktutvikling.

Arbeidsgruppa antar at det om 10-15 år vil være noen færre og i gjennomsnitt større driftsenheter enn det vi har i dag. En har likevel greid å beholde en variert bruksstruktur som har gitt grunnlag for å utvikle et større mangfold i næringa med både volumproduksjon, spesialproduksjoner og ”andre bygdenæringer”. Vi har et mangesysleri der små enheter driver husdyrproduksjon og andre produksjoner.

Jordbruksarealet er opprettholdt på 2004-nivå. Noe av den minst rasjonelle jorda er tatt ut av produksjon, men det er dyrket opp tilsvarende areal. Vi har fortsatt et aktivt husdyrmiljø og har klart å opprettholde setring og et åpent kulturlandskap. Setringa og kulturlandskapet er viktige faktorer i markedsføringa av regionen.

Færre driver med mjølkeproduksjon, men produksjonsvolumet har økt fordi en har greid å ”beholde” mjølkekvote som er solgt i regionen og i tillegg er det kjøpt kvoter fra andre områder. Produksjonen av storfe- og sauekjøtt har økt, dels på grunn av økt mengde pr. bruk, dels fordi flere driver kjøttproduksjon. Det er etablert aktive svinemiljøer i noen områder i regionen, både innenfor smågris- og slaktegrisproduksjon.

Etablering av flere samdrifter, spesielt innenfor mjølkeproduksjonen, men også i andre driftsformer, mer utstrakt samarbeid og bygging av flere store fellesfjøs, har i særlig grad bidratt til å øke produsert volum i regionen.

I 2020 driver flere med nisjeproduksjoner enn 10-15 år tidligere og mer av de lokale ressurser foredles i området. Det er mer samarbeid over kommunegrensene (og fylkesgrensene) om foredling, produktutvikling, markedsføring og distribusjon. En har greid å se mulighetene i markedet, for eksempel ved å selge lammekjøtt utenom sesongen. Nisjeproduksjon har likevel bare et begrenset omfang. Noe av årsaken til dette ligger bl.a. i at det er lang vei til markedet. Volumproduksjonen er derfor fortsatt bærebjelken i Nord-Østerdalsjordbruket.

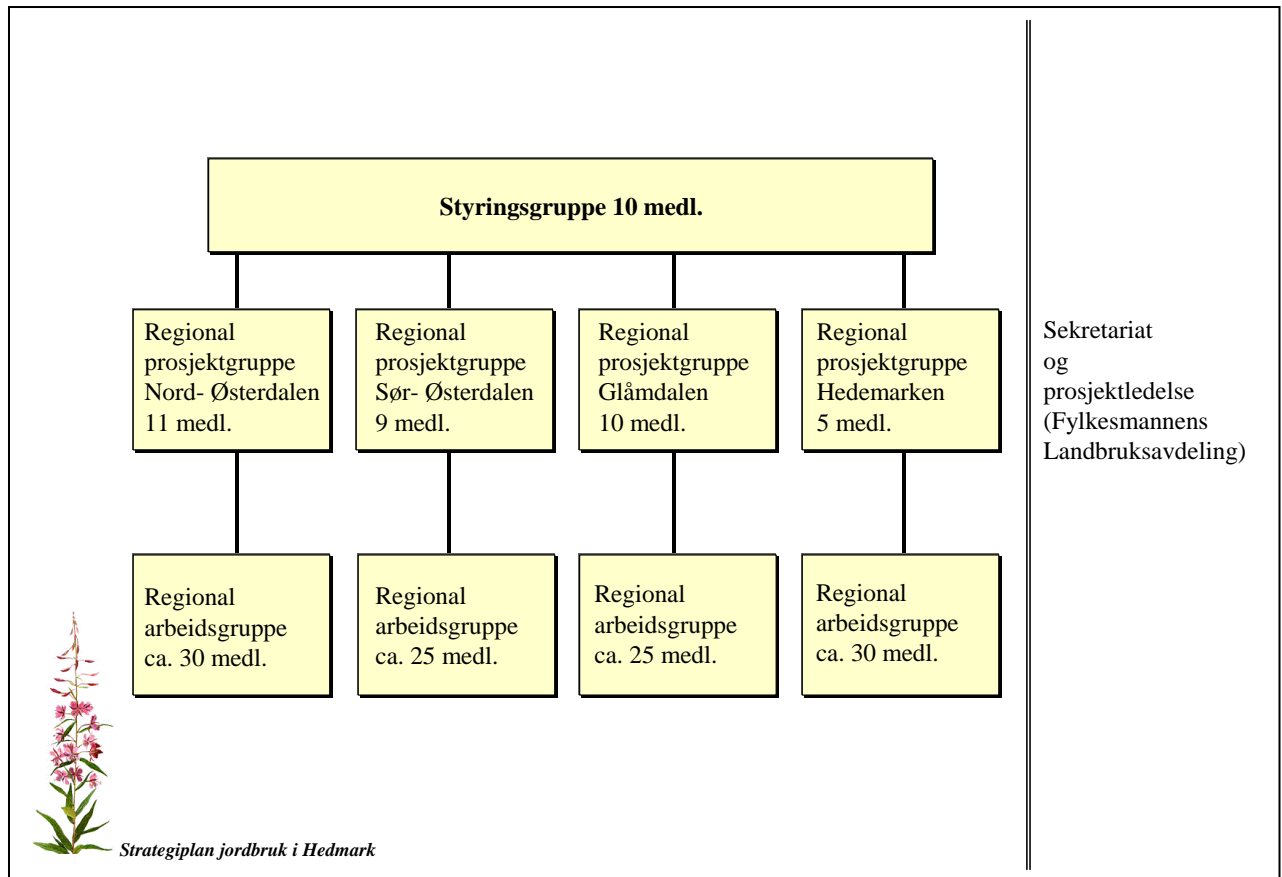
En del brukere har satset på grønn omsorg og andre tilleggsnæringer. Grunnet utvikling av et større mangfold i næringa og en bedre utnytting og økt verdiskaping fra utmarka er nedgangen i sysselsettinga i landbruket mindre enn fryktet. Sysselsettingsøkningen i tilleggsnæringene har likevel ikke greid å erstatte den nedgangen som har vært i det tradisjonelle landbruket.

Etterspørselen etter kvalitetsprodukter og lokale produkter har økt. Samtidig stiller forbrukerne større krav til dokumentasjon av produksjonen. En antar at prisene på landbruksprodukter vil følge prisstigningen ellers. Internasjonale avtaler m.m. har ført til at mye av inntekta til bonden blir betaling for å ta vare på kulturlandskapet og ikke fra produktprisene.

Jordbruksforhandlingene gjennomføres nå med et tidsperspektiv på minimum 5 år, noe som har gjort forutsigbarheten i næringa bedre. Kompetansenivået blant utøverne i næringa har økt, bl.a. fordi mange har deltatt på kurs og opplegg som for eksempel AGRO-FRAM. Større fokus på bonden som sjølstendig næringsdrivende har medført at bonden har blitt mer entreprenør. Rovviltforvaltningen er endret og dette har gitt muligheter for økt utnyttelse av utmarksbeitet.

Kort sagt: Vi har mange optimistiske yrkesutøvere i Nord-Østerdal, som VIL og KAN.

Organisasjonskart

Styringsgruppas medlemmer

Einar Frogner, Hedmark Bondelag
Sverre Sjøgaard, Hedmark Bonde- og småbrukarlag
Christen Engeloug, Samarbeidsrådet for landbrukssamvirket i Hedmark og Oppland
Njål S. Føsker, Fylkeslandbruksstyret i Hedmark
Mari Gjestvang, Hedmark Fylkeskommune
Marit Gilleberg, Regionutvalget i Nord-Østerdal
Niels F. Rolsdorph, Glåmdal Regionråd
Ingrid Lauvdal/Katrine G. Aalstad, Hedmark Fylkeskommune
Håvard Bjørgen, Innovasjon Norge
Anne Kathrine Fossum, Fylkesmannen i Hedmark (leder)
Joar S. Brukvangen, Fylkesmannen i Hedmark
Tordis Fremgården, Fylkesmannen i Hedmark (sekretær)

Prosjektgruppa i Nord-Østerdal

Thomas Engåvoll, Bondelaga i Nord-Østerdal
Arne Grue, Bonde- og småbrukerlaga i Nord-Østerdal
Henning Sandmæl, Sau- og geitavlslaga i i Nord-Østerdal
Marit Gilleberg, Tolga kommune
Eva Tørhaug, Folldal kommune
Bjørn Gussgard, Folldal kommune
Hans Gjeltén, Alvdal kommune
Toril Steien, Tynset kommune
Ylva Snelvedt, Rendalen kommune
Per Langøien, Os kommune
Gunnbjørn Trøan, Tolga kommune

Arbeidsgruppa i Nord-Østerdal

Svein Kjetil Bjørnseth, Rendalen
Anne Berit Lutnæs, Rendalen
Olav Odden, Alvdal
Per Jørgen Murud, Alvdal
Ståle Støen, Folldal
Thor Arne Steien, Folldal
Bjørn Ivar Ryen, Tolga
Erling Aas-Eng, Tolga
Inge Kroken, Os
Magne Horten, Os
Leif Kåre Kvangraven, Os
Jon Rune Bakken, Os
Magnus A. Normann, Tynset
Frode Flaa, Tynset
Jon B. Moen, Tynset
Nils H. Øian, Tynset
Jostein Rise, Mattilsynet i Nord-Østerdal
Vidar Westum, Nord-Østerdal Forsøksring
Ola Grindvold/Erling Strålberg, Storsteigen videregående skole
Bernt R. Hansen, Planteforsk Sæter Fagsenter

ORDLISTE

Ammeku: Ku som går med kalv og lar kalven die

Definisjon i reglene om produksjonstilskudd i jordbruket: Ku som har kalvet minst en gang og som ikke er mjølkeku

Ammegeit: Geit som går med kje og lar kjeet die

Definisjon i reglene om produksjonstilskudd i jordbruket: Geit som har kjeet minst en gang og som ikke er mjølkegeit

Avlspurke: Grispurke som har født minst ett kull med grisunger

Bruk: I denne forbindelse brukt om en driftsenhet i landbruket, som kan bestå av eid og/eller leid areal

BU-midler: Bygdeutviklingsmidler. Midler til næringsutvikling på bygdene innen og i tilknytning til landbruket. BU-midler kan gis til investeringstiltak, bedriftsutvikling, etablererstipend og utrednings- og tilretteleggingstiltak. Midlene bevilges over jordbruksavtalen og forvaltes av Innovasjon Norge og fylkesmannen

Driftsenhet: I denne forbindelse brukt om en enhet i jordbruket med eget jordbruksareal + evt. leid jordbruksareal, som drives sammen som en enhet av samme bruker

Driftsoverskudd: Driftsoverskuddet skal dekke eget arbeid og forrentning av egen og lånt kapital

Produksjonsinntekter - kostnader = Driftsoverskudd

Egenkapital: Den delen av totalkapitalen som tilhører brukerfamilien

Samlet verdi av eiendeler - samlet gjeld = Egenkapital

Familiens arbeidsfortjeneste: Resultatmålet viser hva familien har igjen som godtgjørelse for egen arbeidsinnsats

Driftsoverskudd - kalkulert rente av eiendelene i jordbruket = Familiens arbeidsfortjeneste

FEm: Fôrenheter mjølk, et uttrykk for energiinnholdet i fôr ved produksjon av mjølk.

En fôrenhet tilsvarer den mengde energi som er i 1 kg bygg

Foretak: I denne forbindelse brukt om jordbruksforetak som driver en eller flere eiendommer og er berettiget til produksjonstilskudd. Foretaket kan være et enkeltpersonforetak, ansvarlig selskap, aksjeselskap, selskap med begrenset ansvar, selskap med delt ansvar m.m.

Fulldyrket jord: Jordbruksareal som er dyrket til vanlig pløyedybde og som kan fornyes ved pløying

Grovfôrareal: Areal av fulldyrket eng, overflatedyrket eng, innmarksbeite, nepe, kålrot, fôrbete, raigras, fôrraps, fôrmargkål, grønnfôrnepe, andre grønnfôr- og silovekster

Organisert beitebruk: Beitelag som organiserer felles beitebruk med sau, geit, storfe eller hest i utmark. Formålet er å få til best mulig utnyttelse av beite i utmark og reduserte tap av dyr på utmarksbeite gjennom organisert tilsyn, sanking og andre fellestiltak i beiteområdene. Det kan gis tilskudd til beitelag i form av tilskudd pr. dyr og til investeringer i beiteområder

Inn på tunet: En samlebetegnelse for tilbud knyttet til garden og landbruket, som bidrar til å dekke storsamfunnets behov for alternative arenaer for barn, unge og voksne innen oppvekst-, helse- og sosialsektoren

Innmarksbeite: Jordbruksareal som kan brukes som beite, men som ikke kan høstes maskinelt. Minst 50 % av arealet skal være dekt av grasarter

Jordbruksareal: Fulldyrket jord, overflatedyrket jord og innmarksbeite

Kraftfôrkrevende produksjoner: Husdyrproduksjon der kraftfôr utgjør hovedandelen av fôret (svinehold og fjørfehold)

Landbrukseiendom: Eiendom som er nyttet eller kan nyttes til jordbruk eller skogbruk og eiendommer som brukes til hagebruk

Lønnsevne (i jordbruket): Forteller hvor mye jordbruket kan betale for samlet arbeidsinnsats når all kapital har fått sin godtgjøring. Kr/time eller kr/bruk

Mjølkegeit: Geit som mjølkes og produserer mjølk for salg eller til videreforedling.
Definisjon i reglene om produksjonstilskudd i jordbruket: Geit som har kjeet minst en gang og som er satt inn i produksjon av mjølk innenfor gjeldende ordninger om produksjonsregulering av mjølkeproduksjon

Mjølkeku: Ku som mjølkes og produserer mjølk for salg eller til videreforedling.
Definisjon i reglene om produksjonstilskudd i jordbruket: Ku som har kalvet minst en gang og som er satt inn i produksjon av mjølk innenfor gjeldende ordninger om produksjonsregulering av mjølkeproduksjon

Mjølkekvote: Den mengde mjølk som årlig kan produseres på en landbrukseiendom uten at det blir ilagt overproduksjonsavgift. Kvoteordningen er hjemlet i Forskrift om kvoteordningen for melk. Formålet er å tilpasse mjølkeproduksjonen til avsetningsmulighetene i markedet. Produksjon uten eller ut over kvote ilegges overproduksjonsavgift

Oljevekster: Jordbruksvekster med stort innhold av protein og fett i frøet. Rybs og raps, som er de dominerende oljevekstene i Norge, brukes i kraftfôr og kan brukes som råstoff til biodieselproduksjon

Overflatedyrket jord: Jordbruksareal som er ryddet og jevnet på overflata, slik at det kan høstes maskinelt

Proteinvekster: Jordbruksvekster med høgt proteininnhold i frøet, f.eks. erter, bønner, lupiner

Regionalt miljøprogram for jordbruket (RMP): Hedmark var pilotfylke for utarbeidelse av regionalt miljøprogram for 2004. Fra 2005 skal alle fylker ha regionalt miljøprogram. Formålet med miljøprogrammet er å definere miljøutfordringer for jordbruket i det enkelte fylket og å tilpasse de økonomiske virkemidlene etter disse. Tilskuddsordningene som inngår i miljøprogrammet har som formål å redusere forurensning og ivareta kulturlandskapet.

Regionalt utviklingsprogram (RUP): Fylkesplanens fireårige handlingsprogram

Samdrift: To eller flere mjølkeprodusenter som driver felles mjølkeproduksjon (ku eller geit) på helårsbasis

Verdiskapingsprogrammene: Landbruks- og matdepartementet har etablert tre verdiskapingsprogram for henholdsvis matproduksjon, bruk og foredling av trevirke og rein. Verdiskapingsprogrammet for norsk matproduksjon (VSP mat) skal legge til rette for økt verdiskaping både innen primærproduksjonen i landbruket og i foredling. Midlene forvaltes av Innovasjon Norge

Vinterfôra sau: Sau som fôres over vinteren. Fra 2003 blir bare dyr over 1 år pr. 1.01. registrert som vinterfôra sau i søknad om produksjonstilskudd

Økologisk landbruk: En driftsform der sentrale elementer er resirkulering av organisk materiale, vekstskifte og mest mulig forebyggende tiltak mot skadegjørere og ugras. Lettløselig mineralgjødsel og kjemisk/syntetiske bekjempingsmidler brukes ikke. Driftsregler for økologisk landbruksproduksjon må følges, og produksjonen må være kontrollert og godkjent av Debio

Årsverk: Et årsverk i jordbruket er for 2002 definert som 1 845 timer i Norsk institutt for landbruksøkonomisk forsknings driftsgranskinger